

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA

LAURYNAS ZUMARAS
INFORMATIKOS TEISĖ

TEMA
ALTERNATYVIOS ATSISKAITYMŲ SISTEMOS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE, JŲ
TEISINIS REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Lekt. Marius Laurinaitis

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ALTERNATYVIŲ ATSISKAITYMŲ SAŲOKA, IŠTAKOS, PRIEMONĖS	6
1.1. Mokėjimų ir atsiskaitymų samprata, šių sąvokų atskirimas	6
1.2. Alternatyvaus atsiskaitymo sąvoka	8
1.2.1. Elektroninių atsiskaitymų samprata	8
1.2.2. Elektroninės mokėjimo priemonės samprata	10
2. ALTERNATYVIOS MOKĖJIMO PRIEMONĖS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE	12
2.1. Elektroniniai pinigai	13
2.2. Elektroniniai pinigai ir pinigų padirbinėjimas, plovimas	15
2.3. Elektroninių pinigų direktyva	17
2.3.1. Elektroniniai pinigai ir EP direktyva	18
2.3.2. Europos elektroninių pinigų rinkos įvertinimas	22
2.3.3. Nacionalinių nuostatų vertinimas įdiegiant EP direktyvą	25
2.3.4. Pagrindiniai EP direktyvos tikslai	27
2.4. Tradiciniai elektroniniai pinigai	29
2.5. Pažangios kortelės, skirtos mokėjimui už viešojo transporto paslaugas	35
2.6. Serveryje esantys elektroniniai pinigai	37
2.7. Mobilūs mokėjimai	39
2.7.1. Mobilūs mokėjimai Vokietijoje	42
2.7.2. Mobilūs mokėjimai Belgijoje	44
2.7.3. Mobilūs mokėjimai Lietuvoje	45
IŠVADOS	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	53
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	55

IVADAS

Temos aktualumas. Alternatyvūs atsiskaitymai elektroninėje erdvėje šiuo metu yra vienas įdomiausių elektroninės komercijos klausimų, kuris pakankami nagrinėjamas informatikos ir ekonomikos mokslo atstovų užsienio šalyse. Tuo tarpu Lietuvos autoriai yra išnaginę tik atskirus alternatyvių atsiskaitymų instituto aspektus.

Elektroninius atsiskaitymus [28] savo darbe išnaginėjo M. Civilka (2003), apie elektroninius pinigus kaip vieną iš alternatyvių atsiskaitymų [44], [43] savo darbuose pateikia M. Laurinaitis (2004) ir L. Butkevičius (2003), piniginius atsiskaitymus savo darbuose nagrinėja [18], [19] V. Vaškelaitis (2001, 2006). Tuo tarpu apie alternatyvias atsiskaitymo sistemas ir labiau paliečiant mobilių mokėjimų ir iš anksto apmokėtų kortelių (angl. *prepaid*) klausimus iš lietuvių autorių dar niekas nėra tyrinėjas.

Iš užsienio autorių mobilių mokėjimų modelius ir išankstinio mokėjimo kortelių produktus [24], [34], [27] savo darbuose tyrinėjo B. Anrian (2002), J. Ondrus (2003) ir S. Chakravorti su V. Lubasi (2006). Mobilių mokėjimų modelius ir jų ateities perspektyvas [36] savo darbe pateikia M. Van Bossuyt ir L. Van Hove (2007). Apie Europos mobilių mokėjimų rinką ir ateities perspektyvas [26] savo darbe nagrinėja L. Bailly ir B. Van der Lande (2007).

Taip pat svarbus ne tik mokslinis naujumas, bet ir temos aktualumas šiomis dienomis. Alternatyvūs atsiskaitymai ir kaip vienas jų pavyzdys, mobilūs mokėjimai, – tai ateities atsiskaitymai.

Tyrimo objektas. Darbo tyrimo objektas – tai alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje institutas pagal Europos Sąjungos teisę.

Vis labiau įsigalint elektroniniams atsiskaitymams Europos Sąjungoje, susiduriama su problema, tai yra teisiniu reglamentavimu, kuris turi būti pritaikytas ir elektroninei erdvei. Gyvendami informacinių technologijų ir žinių visuomenės amžiuje, kur internetas, mobiliosios technologijos neturi sienų ir griaua nusistovėjusią teisinę tvarką, susiduriame su būtinybę priimti naujus teisės aktus.

Europos Sąjunga bene pirmoji užsimojo šią sritį suregulmentuoti. Jau 2000 m. rugsėjo 18 d. buvo priimtos Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/46/EB dėl elektroninių pinigų institucijų steigimosi, veiklos ir priežiūros [11] ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/28/EB papildančiai direktyvą 2000/12/EB dėl kredito institucijų steigimosi ir veiklos vykdymo [10]. Šių direktyvų priešistorė buvo 1997 m. liepos 30 d. pateikta Europos Komisijos rekomendacija 97/489/EB dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jas išleidusių ir turinčių asmenų

santykių [7]. Iškilus pinigų plovimo grėsmei, kas yra neatsiejama su alternatyviais atsiskaitymais, (šis klausimas bus nagrinėjamas šiame darbe), 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė reglamentą Nr. 1889/2005 dėl grynųjų pinigų, įvežamų į Bendriją ar išvežamų iš jos, kontrolės, tą pačią dieną buvo priimta ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos ir jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui. Siekiant pažaboti tarptautinį terorizmą ir nusikalstamumą, tame tarpe ir pinigų plovimą 2006 m. kovo 15 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti direktyvą 2002/58/EB [13].

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, tapo būtinybė perkelti Bendrijos teisę į nacionalinę teisę. 2003 m. birželio 5 d. buvo priimta ir nuo tų pačių metų liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo nauja redakcija [4], kurioje pagal Bendrijos teisę buvo įtvirtinta elektroninių pinigų ir elektroninių mokėjimo priemonių sąvokos. Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. kovo 30 d. priėmė naują Lietuvos Respublikos bankų įstatymą [1], kuris įsigaliojo nuo tų pačių metų gegužės 1 d. Šiame įstatyme įtvirtinta nauja specializuotų bankų, kurie gali išleisti ir tvarkyti elektroninius pinigus, sąvoka. 2008 m. lapkričio 14 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pataisas [3], kuriomis į mūsų teisės sistemą buvo perkeltos taip vadinamos duomenų sekimo direktyvos (2006/24/EB) nuostatos dėl elektroninių duomenų saugojimo termino. Šis teisės aktas svarbus tuo, kad stipriai apriboja pinigų plovimo galimybes naudojant mobilaus ryšio priemones.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis šio darbo tikslas yra atskleisti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje instituto turinį ir pateikti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje teisinį reglamentavimą, didesnę dėmesį skiriant mobiliems mokėjimams Europos Sąjungoje, tai pat ir Lietuvoje, kaip vienoje iš Bendrijos narių.

Tikslui pasiekti, šiam darbui keliami uždaviniai:

- 1) išanalizuoti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje teisinį reglamentavimą Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, kaip vienoje iš Bendrijos narių;
- 2) išanalizuoti alternatyviems atsiskaitymams elektroninėje erdvėje skirtas Europos Sąjungos teisės normas;
- 3) pateikti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje teisinio reglamentavimo modelius ir pavyzdžius pasirinktose Europos Sąjungos šalyse, remiantis mobilių mokėjimų, kaip vienos iš alternatyvių atsiskaitymo sistemų elektroninėje erdvėje, pavyzdžiu.

Tyrimo metodika. Nagrinėjant alternatyvių atsiskaitymo sistemų elektroninėje erdvėje teisinį reglamentavimą Europos Sąjungoje buvo remiamasi sisteminiu, loginiu, istoriniu ir lyginamuoju tyrimų metodais. Sisteminiu tyrimo metodu buvo analizuojama elektroninių atsiskaitymų teisinio reglamentavimo problemos informatikos ir ekonomikos mokslų kontekste. Kadangi tokių sąvokų kaip „elektroniniai pinigai“, „mobilūs mokėjimai“ ir pan. problematiką paprasčiau suprasti pasitelkus informatikos mokslo žinias. Loginis metodas naudojamas atskleisti darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį bei pateikiant išvadas. Istorinis metodas taikomas nagrinėjant mobilių atsiskaitymų evoliuciją, priežastis lėmusias pasikeitimus. Lyginamasis metodas naudojamas lyginant Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktus.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados. Kiekviena darbo dalis suskirstyta į skyrius ir poskyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį.

1. ALTERNATYVIŲ ATSISKAITYMŲ SAŲOKA, IŠTAKOS, PRIEMONĖS

1.1. Mokėjimų ir atsiskaitymų samprata, šių sąvokų atskirimas

Prieš pradėdant nagrinėti alternatyvių atsiskaitymų teisinį reglamentavimą Europos Sąjungoje, labai svarbu atskirti „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokas bei pateikti šių sąvokų sampratą. Paskutiniu metu teisės moksle šios sąvokos dažnai painiojamos, tapatinamos ar vartojamos kaip sinonimai, todėl atsiskaitymų teisiniai santykiai suprantami gana siaurai ir ribotai, neįsigilinant į tikrąją šių santykių esmę, tačiau nereikia pamiršti skirtingos šių sąvokų apimties. Tinkamai suvokus skirtumus tarp šių sąvokų bus galima išsamiai išnagrinėti pasirinktą problemą.

Pradėsime nuo lingvistinių žodžių „mokėjimas“ ir „atsiskaitymas“ reikmių. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas [23, P. 404] žodį „mokėti“ aiškina *inter alia* kaip pinigų davimą už gaunamą daiktą, atliktą darbą ir pan., o žodis „atsiskaityti“ *inter alia* reiškia sąskaitų suvedimą, atsiskaitymą, apmokėjimą. Kaip matome bendrinėje lietuvių kalboje „mokėjimas“ reiškia tam tikrą procesą, o „atsiskaitymas“ – išreiškia baigtinį veiksma. Jau bendrinėje kalboje išryškėja apimties ir turinio skirtumai tarp „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų. Atsiskaitymo sąvoką galime rasti ir tarptautiniame Blaksono teisės žodyne [22], kuriame „atsiskaitymas (angl. *settlement*) yra pažado ir sutarties įvykdymas“. Šio darbo kontekste taip pat svarbu pateikti ir juridinę nagrinėjamų sąvokų koncepciją.

Nagrinėtoje literatūroje nėra aiškiai pateikiami „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų apibrėžimai ir skirtumai, dažniausiai apsiribojama tik teisinių santykių analize bei atsiskaitymų prievolės prigimtimi. Reikia pastebėti, kad Europos Sąjungos teisės aktuose „atsiskaitymo“ sąvokos apibrėžimas nėra pateikiamas [42, P. 7], tai šią sąvoką išnagrinėsime remiantis Lietuvos teisės doktrina. Šioje doktrinoje „atsiskaitymas“ apibrėžiamas kaip grynujų pinigų sumokėjimas ar lėšų pervedimas per banką, kuriuo įvykdomas vieno asmens (mokėtojo) piniginis įsipareigojimas kitam asmeniui (gavėjui) už pateiktas prekes, atliktus darbus, suteiktas paslaugas [17, P. 93].

Kaip jau minėjome bendrinėje lietuvių kalboje „mokėjimo“ sąvoka reiškia tam tikrą procesą. Teisiškai mokėjimas dažniausiai apibrėžiamas kaip piniginio įsipareigojimo vykdymas, taip šią sąvoką apibrėžia ir kai kurių Europos Sąjungos valstybių, kaip kad Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Ispanijos civiliniai kodeksai [28, P. 2]. Nors Europos Sąjungos teisės aktai ir nepateikia „mokėjimo“ sąvokos apibrėžimo, tačiau apibrėžiant „elektroninį mokėjimą“ pastaroji sąvoka nėra siejama su įsipareigojimo požymio buvimu. Pagal tai, būtų galima teikti, kad Europos Sąjungos teisės aktai „mokėjimą“ (nors sąvoka ir nepateikiama) suvokia tik kaip grynujų pinigų sumokėjimą arba lėšų (negrynujų pinigų) pervedimo veiksmą elektroniniu būdu.

Remiantis teisės doktrina, galime pateikti išvadą, kad „atsiskaitymas“ yra platesnė sąvoka, kuri apima ir papildo „mokėjimą“, nes „mokėjimas“ čia suprantamas kaip vienas iš „atsiskaitymo“ būdų. „Atsiskaitymas“ plačiaja prasme papildo „mokėjimą“, kadangi tai tėra vienas iš „atsiskaitymo“ būdų, ypač atsiskaitymas pinigais.

Aptariant „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų skirtumus, galime pabrėžti, kad įsipareigojimo buvimo ar jo nebuvimo, kaip pagrindinio sąvokos elemento požiūriu, „atsiskaitymas“ lyginant su „mokėjimu“ apima platesnį santykių ratą, iš to galime teigti, kad „kiekvienas atsiskaitymas yra mokėjimas, tačiau ne kiekvienas mokėjimas yra atsiskaitymas“ [28, P. 3].

Negalima vienašališkai teigti, kad įsipareigojimas yra būtinas „mokėjimo“ sąvokos elementas. Pagrindinis skirtumas tarp „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų, tai tam tikro įsipareigojimo buvimas. Iš čia matome, kad įsipareigojimas nėra būtinas „mokėjimo“ sąvokos elementas, o atsiskaitymas visada siejamas su tam tikro įsipareigojimo vykdymu.

Lietuvos teisės aktai „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų tinkamai neatskiria. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme (Mokėjimų įstatyme) [4] „atsiskaitymo“ sąvoka iš viso nepateikiama. Tuo tarpu Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 13 dalis teigia, kad „mokėjimas – mokėtojo lėšų perdavimas gavėjui tiesiogiai grynaisiais pinigais arba negrynųjų pinigų pervedimas per pasirinktas kredito įstaigas. Pavedant lėšas mokėtojas ir gavėjas gali būti tas pats asmuo. Lėšos apima tiek grynuosius, tiek negrynuosius pinigus“. Iš čia galima teigti, kad Mokėjimo įstatyme įtvirtinta kai kuriose Europos Sąjungos narėse (Vokietijos, Prancūzijos, Ispanijos, Italijos) vyraujanti teorija, pagal kurią, „mokėjimo“ sąvoka išreiškia įsipareigojimo vykdymą ir tai yra pagrindinis „mokėjimo“ sąvokos elementas.

Toliau aptarsime kai kuriuos Mokėjimo įstatymo trūkumus, susijusius su „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokomis. Mokėjimų įstatymo 1 straipsnyje įtvirtinta mokėjimo paskirtis, kurioje teigiama, kad įstatymas numato: „1) kredito įstaigų ir klientų santykius atliekant mokėjimus; 2) mokėjimų tvarką“. Įstatymas neturėtų reglamentuoti santykių, kuriuose dalyvauja tik mokėtojas ir gavėjas, nedalyvaujant kredito įstaigoms, kadangi, jeigu mokėtojas pateikia kredito įstaigai grynuosius pinigus, norėdamas juos įnešti į gavėjo sąskaitą, tai nelaikytina mokėjimo atlikimu grynaisiais pinigais. Tai pagal Mokėjimų įstatymo 2 skyriaus 7 dalį laikytina finansiniu padengimu, kuris apibrėžiamas kaip „mokėjimo nurodymui įvykdyti reikalingų lėšų buvimas mokėtojo sąskaitoje, esančioje mokėtojo kredito įstaigoje, arba grynųjų pinigų įmokėjimas kredito įstaigai ir (ar) mokėtojo kredito įstaigos įsipareigojimas suteikti mokėtojui kreditą mokėjimo nurodymui įvykdyti“. Taigi, sąvoka „mokėjimas“ šiame įstatyme yra suprantama tik kaip negrynųjų pinigų „perdavimas“ gali būti kritikuojama, kadangi ji paprastai suprantama kaip fizinis materialaus daikto

perdavimas, nors lėšos, kaip nematerialus objektas, iš vienos sąskaitos į kitą yra pervedamos, o ne perduodamos fiziškai.

Kai jau minėjome anksčiau Mokėjimų įstatyme nėra pateikiama „atsiskaitymo“ sąvoka. Dėl šio trūkumo pagal Lietuvos Respublikos teisę yra sudėtinga nustatyti kas yra laikoma atsiskaitymu. Dėl šio trūkumo darosi sudėtinga pateikti „mokėjimo“ ir „atsiskaitymo“ sąvokų atskirimo kriterijus.

Apžvelgus elektroninio mokėjimo sąvoką, toliau pereisime prie priemonių, kuriomis šis mokėjimas atliekamas.

1.2. Alternatyvaus atsiskaitymo sąvoka

1.2.1. Elektroninių atsiskaitymų samprata

Toliau apžvelgsime alternatyvius atsiskaitymus, kurie pirmiausiai tapatinami su atsiskaitymais negrynaisiais pinigais.

Nagrinėdami atsiskaitymų negrynaisiais pinigais sąvoką susiduriame su dvejomis nuomonėmis [32, P. 23]. Pirmojoje teigiama, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais – tai visi mokėjimai, įskaitant čekius ir vekselius, atliekami nesinaudojant grynaisiais pinigais. Antroje nuomonėje teigiama, kad tai tik tokie mokėjimai, kurie atliekami pervedant pinigus iš skolininko sąskaitos į kreditoriaus sąskaitą skolininko nurodymu ir kreditoriaus sutikimu. Antroji nuomonė yra pakankamai ribota, todėl neatspindi atsiskaitymų santykių specifikos ir atsiskaitymų priemonių įvairovės.

„Visais atvejais, kai vienas asmuo turi kitam asmeniui sumokėti tam tikrą pinigų sumą, prievolės įvykdymas yra susijęs su atitinkamu atsiskaitymu pinigais“ [17, P. 94]. „Taigi piniginės prievolės dalykas gali būti skolininko pareiga perduoti kreditoriui tiek grynuosius, tiek negrynuosius pinigus“ [16, P.180].

Toliau apžvelgsime kaip teisės doktrinoje apibūdinami atsiskaitymų teisiniai santykiai.

Jau Tarybinė Lietuvos civilinės teisės doktrina atsiskaitymų teisinius santykius laikė sistema teisės reguliuojamų santykių, susiklostančių vykdant per kredito įstaigą piniginę prievolę, už perduotus daiktus, atliktus darbus, suteiktas paslaugas [20, P. 164], [21, P. 261]. Atsiskaitymų teisiniai santykiai taip pat apibrėžiami kaip civilinės ir komercinės (prekybos) teisės normomis sureguliuoti specifinės savarankiškos rūšies piniginiai sutartinių santykių dalyvių santykiai dėl prekių ar paslaugų pirkimo – pardavimo, atlikti tam tikrus darbus ar panašiai, siekiant padengti, pinigines skolininko prievoles kreditoriui per banką sutartomis sąlygomis [32, P. 23]. Tokie atsiskaitymų teisiniai santykiai apibrėžiami kiek klaidingai, kadangi skolininkui perduodant

grynuosius pinigus kreditoriui taip pat susiklosto atsiskaitymų teisiniai santykiai, bet čia kredito įstaiga nedalyvauja. Siaurai suvokiant atsiskaitymų teisinius santykius, būtų galima pripažinti, kad kredito įstaiga yra būtinas ir privalomas atsiskaitymų teisinių santykių subjektas.

Kaip matome atsiskaitymų teisiniai santykiai yra pagrįsti grynaisiais ir negrynaisiais pinigais, o pagrindinės atsiskaitymų formos – atsiskaitymai grynaisiais [17, P. 94] ir negrynaisiais [2, 6.929.3] pinigais. Nepiniginiams atsiskaitymams yra būdinga tai, kad atsiskaitymų santykiai išreiškiami ne tam tikrais piniginiiais ženklais, o tam tikrais įrašais ar dokumentais ir įrašais [32, P. 23]. Atsiskaitymai pagal mokėjimo laiką yra klasifikuojami į 1) atsiskaitymus atliekamus nedelsiant; ir 2) atsiskaitymus atidedant mokėjimą siekiant suteikti kreditą mokėtojų arba nesuteikiant tokio kredito [33, P. 25]. Pirmieji atsiskaitymai prilyginami elektroniniams, toliau pabandydysime ir apibrėžti šių atsiskaitymų sąvoką. Dažniausiai pasitaiko nuomonė, kad elektroniniai atsiskaitymai yra privaloma internetinės komercijos savybė, tačiau ne visos elektroninės komercijos transakcijos yra vykdomos, ar už jas atsiskaitoma internete [25, P. 185]. Iš to galime daryti išvadą, kad abipusės priklausomybės tarp elektroninių atsiskaitymų ir elektroninės komercijos, kuri apima ir internetinę komerciją, nėra [29, P. 2-3].

Elektroniniai atsiskaitymai bendriausia prasme apibrėžiami kaip atsiskaitymai, kurie „inicijuojami ir apdorojami elektroniniu būdu, naudojant modernias informacinių technologijų priemones“ [25, P. 177]. Europos Sąjungos teisės aktuose naudojamas ne „elektroninio atsiskaitymo“ (angl. *electronic settlement*), bet „elektroninio mokėjimo“ (angl. *electronic payment*) terminas, kuries nėra siejamas su tam tikro įsipareigojimo būvimu. „Elektroninio atsiskaitymo“ sąvoka palikta tik teisės doktrinai, matyt šiuo pagrindu ir Lietuvos įstatymų leidyba pasuko šiuo keliu išbraukdama „atsiskaitymo“ sąvoką iš paskutinės Mokėjimų įstatymo redakcijos.

Toliau apžvelgsime kaip „elektroninių mokėjimų“ sąvoka buvo įtvirtinta Europos Sąjungos teisės aktuose. Pirmą kartą ši sąvoka buvo įtvirtinta 1987 m. gruodžio 8 d. Europos Komisijos (Komisijos) rekomendacijoje 87/598/EEB dėl Europos elgesio kodekso dėl elektroninių mokėjimų (santykių tarp finansinių institucijų, prekybininkų ir paslaugų teikėjų ir vartotojų) [5], kurios 2 straipsnio 1 dalis teigia, kad „elektroninis mokėjimas reiškia bet kokią mokėjimą elektroninių mokėjimų terminale (angl. *electronic payment terminal* (EPT)) ar elektroninių kortelių skaitytuvu (angl. *point-of-sale* (POS))“. Šis apibrėžimas jau yra pasenęs ir nebeatitinka šiuolaikinės elektroninių mokėjimų priemonių įvairovės.

Kur kas pažangesnis „elektroninio mokėjimo“ sąvokos apibrėžimas pateikiamas 2001 m. gruodžio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos (Europos Parlamento) reglamente Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurai [14]. Kuriame 2 straipsnyje tiesiogiai įtvirtinta „tarptautinio

mokėjimo“ (angl. *cross-border payment*) sąvoka ir šios sąvokos ii dalyje sakoma, kad „tarptautinės elektroninės mokėjimo operacijos, <...> yra: - tarptautiniai lėšų pervedimai, vykdomi naudojant elektroninę mokėjimo priemonę, išskyrus įstaigų inicijuotus ir vykdomus pervedimus; - tarptautiniai grynujų pinigų paėmimai naudojant elektroninę mokėjimo priemonę ir įrašymas ar nurašymas nuo elektroninių pinigų priemonės grynujų pinigų išdavimo automatuose ir bankomatuose, esančiuose šią priemonę išdavusios įstaigos patalpose arba patalpose įstaigos, su kuria sudaryta sutartis dėl šios mokėjimo priemonės priėmimo“. Šis reglamentas dar kartą patvirtina, kad Europos Sąjungos teisės aktai įsipareigojimo, nepriskiria „mokėjimo“ sąvokai, kaip privalomojo požymio.

1.2.2. Elektroninės mokėjimo priemonės samprata

Mokslinėje literatūroje „elektroninių mokėjimo priemonių“ terminas sutinkamas gana retai. Dažniau naudojamos sąvokos yra „elektroninių mokėjimų sistemos“ (angl. *electronic payment system*) ar „elektroninio mokėjimo schemas“ (angl. *electronic payment schemes*). Tačiau Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktuose vartojamas „elektroninių mokėjimo priemonių“ terminas (angl. *electronic payment instruments*).

Toliau apžvelgsime kaip šis kada šis terminas buvo įtvirtintas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktuose. Elektroninių mokėjimo priemonių įtvirtinimo Europos Sąjungoje pradžia būtų galima laikyti 1988 m. lapkričio 17 d. Komisijos rekomendacijoje 88/590/EEB [6] dėl mokėjimų sistemų, ypač santykių tarp kortelės turėtojo ir kortelės davėjo tarpusavio santykių 2 punkte apibrėžiamas „mokėjimo įrenginys (priemonė)“ (angl. *payment device*), „kaip kortelė ar kita priemonė, kuri įgalina jos naudotoją vykdyti šias operacijas: 1) elektroninius mokėjimus kortele, o ypač elektroniniu skaitytuvu; 2) banknotų išėmimą, banknotų ir čekių deponavimą bei susijusias operacijas elektroniniuose įrenginiuose, tokiuose kaip grynujų pinigų išdavimo automatai (angl. *cash dispensing machines*) ir bankomatai (angl. *automatic teller machines*); 3) ne elektroninį mokėjimą kortele, tokiuose situacijose, kai reikalaujama parašo bei išduodamas kvitas, tačiau neįskaitant kortelių, kurių pagrindinė funkcija yra mokėjimo, atlikto čekiu, garantavimas; 4) elektroniniai mokėjimai, kuriems atlikti nereikalinga kortelė, tokie kaip namų bankininkystė (angl. *home banking*)“. Šis apibrėžimas jau yra pasenęs, kadangi nebeatitinka dabar egzistuojančių elektroninių mokėjimų įvairovės.

Atsižvelgiant į atsiradusias naujoves Komisija 1997 m. liepos 30 d. priėmė rekomendaciją 97/489/EB dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jas išleidusių ir turinčių asmenų santykių [7] ir šios rekomendacijos 2 straipsnio 1 punkte „elektroninė mokėjimo priemonė“

apibrėžiama, kaip „priemonė, suteikianti jos turėtojui galimybę atlikti 1 straipsnio 1 dalyje (a) lėšų pervedimas, išskyrus pervedimus, kuriuos nurodo ir vykdo finansų įstaigos, įvykdytiems panaudojus elektroninę mokėjimo priemonę; b) grynųjų pinigų paėmimui iš sąskaitos elektronine mokėjimo priemone ir piniginės vertės įkėlimui į elektroninių pinigų priemonę (ar nurašymui iš jos) tokiais įrenginiais kaip grynųjų pinigų išdavimo automatai ir bankomatai, išleidėjo ar įstaigos, kuri pagal sutartį turi priimti mokėjimo priemonę, patalpose) nurodytas operacijas. Jos apima nuotolinės prieigos mokėjimo priemonės ir elektroninių pinigų priemones“. Analogišką sąvoką galime rasti ir jau minėto Europos Parlamento reglamente Nr. 2560/2001 dėl tarptautinių mokėjimų eurais 2 straipsnio c) punkte, tačiau jame nurodoma, kad „nuotolinės prieigos priemonės“ neapima tarptautinių kreditinių pervedimų.

Lietuvoje „elektroninės mokėjimo priemonės“ sąvoka yra įtvirtinta paskutinėje Mokėjimų įstatymo redakcijoje, kurios 2 straipsnio 4 punkte ši sąvoka apibūdinama taip „nuotolinės prieigos mokėjimo priemonės ir elektroniniai pinigai“. Apie elektroninius pinigus ir kitas alternatyvias mokėjimo priemones elektroninėje erdvėje bus kalbama kituose šio darbo skyriuose.

2. ALTERNATYVIOS MOKĖJIMO PRIEMONĖS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE

Alternatyvių mokėjimų elektroninėje erdvėje atliekamus atsiskaitymus sudaro: banko mokėjimas (mokamąja) kortele, elektroniniais čekiais, skaitmeniniais pinigais ir elektroniniais pinigais (elektroninių pinigų sąvoka pateiksime vėliau). Elektroniniams atsiskaitymams naudojamos kredito, debeto ir virtualios bankų kortelės. Banko kredito ir debeto kortelės yra naudojamos esant stambiems ir vidutiniams mokėjimams.

Elektroniniai čekiai ir skaitmeniniai pinigai naudojami dažniausiai skubiems ir smulkiems mokėjimams. Skaitmeniniai pinigai yra komplektas kuponų (kaip analogas grynųjų pinigų, turinčių savus piniginius ženklus), išreiškiamų skaičių eilute, reiškiančia tam tikrą pinigų sumą. Šiuos pinigus išleidžia ir priima bei įtraukia į apskaitą (registruoja visų panaudotų kuponų serijinius numerius) juos išleidęs bankas. Elektroniniai pinigai, reiškiantys elektroninį piniginių lėšų pervedimą, dažniausiai naudojami stambiems apmokėjimams, bet apsieinant be grynųjų pinigų judėjimo.

Elektroniniai pinigai – tai piniginių lėšų pervedimas iš vienos sąskaitos į kitą, procentų apskaičiavimas nuo įnašų ir kiti elektrinių signalų perdavimai be popierinių nešiotųjų dalyvavimo. Elektroniniai pinigais naudojami bankai ir stambios įmonės, kurios turi galimybę gauti leidimą pervesti mokėtojo pinigines lėšas ir susitarti dėl apmokėjimo sąlygų su pinigų gavėju. Pinigų pervedimas tarp bankų atliekamas naudojant paprastus bankų tinklus. Apie bankų sąveikos pinigų pervedimus bus dėstoma detaliau, ypatingą dėmesį skiriant Kliringo namams. Dažnai į elektroninių pinigų sudėtį įtraukiami visi skaitmeniniai, elektroniniuose čekiuose ir kortelėse esantys ir kiti elektroninį pavidalą turintys pinigai.

Skaitmeniniai pinigai (angl. *digital cash*) – popierinių grynųjų pinigų analogas. Kartais skaitmeniniai pinigai vadinami elektroniniais (angl. *electronic cash*), nors tai nėra įprastas elektroninis pinigų pervedimas. Jie turi piniginių ženklų pavidalą. Skaitmeniniai pinigai – tai yra kuponų komplektas. Kuponai (angl. *token*) – tai skaičių grandinės, vaizduojančios atitinkamą pinigų kiekį. Bankas, kuris išleido šiuos kuponus, kiekvieną kuponą patvirtina skaitmeniniu parašu. Prieš perduodant kuponą į pinigų gavėjo kompiuterį, bankas patvirtina jį savo skaitmeniniu antspaudu.

Skaitmeniniai pinigai dažniausiai saugomi personalinių kompiuterių elektroninėse piniginėse. Juos galima saugoti lustinėse (mikroprocesorinėse) kortelėse, kurios talpina didelį informacijos kiekį. Tai yra visiškai saugus ir anonimiškas atsiskaitymo būdas, jei skaitmeninius

pinigus leidžia finansinės institucijos. Tuo atveju, kai prekės pirkėjas norės išleisti parduotuvėje tam tikrą skaitmeninių pinigų kiekį, jis tik perduoda pardavėjui reikiamą kuponų kiekį.

Kiekvienas kuponas gali būti išleistas tik vieną kartą. Kad kuponas nebūtų panaudotas keletą kartų, bankas užsirašo kiekvieno išleisto kupono numerį. Jeigu pasirodys, kad kuponas jau buvo panaudotas ir yra įrašytas duomenų bazėje, tai reiškia, kad kuponą bando panaudoti dar kartą. Bankas iš karto informuoja pardavėją apie kupono negaliojimą.

Skaitmeninių pinigų technologija labiausiai tinka nedidelių sumų mokėjimams realaus laiko režimu per internetą. Pagrindinė skaitmeninių pinigų ypatybė yra ta, kad kaip ir realūs gryniesi pinigai, jie anonimiški, tai yra, kai pirkėjas išsiunčia skaitmeninius pinigus pardavėjui, nėra galimybės gauti informacijos apie pirkėją. Ir tai yra pagrindinis skaitmeninių pinigų ir banko kortelių skirtumas.

Europos Centrinis Bankas be tradicinių mokėjimų priemonių, kuriuos siejamos su bankais ir visada yra paremtos grynaisiais pinigais, išskiria ir taip vadinamąsias „naujos kartos“ elektroninių mokėjimų priemones, iš kurių svarbiausios yra šios: elektroniniai pinigai (angl. *electronic money*), iš anksto apmokėtos kortelės (angl. *prepaid cards*) ir mobilūs atsiskaitymai (angl. *mobile payments*). Toliau ir panagrinėsime šias mokėjimo priemones bei jų teisinį reglamentavimą Europos Sąjungoje.

2.1. Elektroniniai pinigai

Elektroniniai pinigai yra viena įdomiausių elektroninio mokėjimo priemonių tiek techniniu, tiek ekonominiu, tiek teisiniu požiūriu.

Norint teisiškai apibrėžti elektroninius pinigus pirmiausia reikia pateikti pinigų sampratą. Dabartiniu metu dauguma pinigų suvokia kaip grynuosius pinigus, egzistuojančius banknotų pavidalu, tačiau „šiuolaikinėje ekonomikoje vyrauja daugybė kitų formų, tuo tarpu gryniesi pinigai - tik maža dalis“ [18, P. 38]. Ekonomistai atmeta pernelyg siaurą pinigų apibrėžimą, reiškianti tik grynuosius pinigus, ir pernelyg platų, reiškiantį turtą. Dažniausiai pinigai yra apibūdinami pagal jų funkcijas: pinigai yra viskas, kas funkcionuoja kaip mainų tarpininkas, kaip vertės matas, kaip būsimųjų mokėjimų priemonė arba kitaip likvidi kaupimo priemonė [18, P. 39].

Pradedant kalbėti apie elektroninius pinigus bei jų sistemas visų pirma būtina įvardinti šių pinigų sąvoką. Elektroniniai pinigai – elektroninėse laikmenose saugoma pinigų vertė, kurią galima panaudoti mokėjimams. Saugoma pinigų vertės suma atitinkamai padidėja, arba sumažėja, kai tik ši mokėjimo priemonė panaudojama atsiskaitant. Atsiskaitant elektroniniais pinigais nebūtina banko

sąskaita ir tai yra esminis skirtumas tarp elektroninių pinigų ir prieigos priemonių [30, P. 71]. Prieigos priemonės (angl. *access products*) – tai mokėjimo priemonės, kurios leidžia vartotojams iš atsiskaitymo vietos pasiekti indėlių sąskaitą banke ir tokiu būdu vykdyti atsiskaitymus. Tai apima mokėjimų korteles su elektroniniais skaitytuvais ir namų bankininkystę. Norėdamas atsiskaityti elektroniniais pinigais vartotojas turi iš anksto sumokėti už elektroninėje laikmenoje saugomą vertę.

Kur kas tikslesnį elektroninių pinigų apibrėžimą pateikia taip vadinamoji Elektroninių pinigų direktyva (2000/46/EB). Elektroniniai pinigai (EP) – pinigų vertė, išreikšta kaip pretenzija emitentui: kuri yra saugoma elektroninėse laikmense; kuri leidžiama gavus lėšas, kurių suma yra ne mažesnės vertės už išleistą pinigų vertę; kurią įmonės, kurios nėra emitentas, priima kaip mokėjimų priemonę. Šiuo apibrėžimu nustatoma, kad vienintelio tikslo elektroninės mokėjimų priemonės, apmokėjimus kuriomis priima tik jų emitentai, nėra laikomos elektroniniais pinigais [11, P. 40]. Tokio tipo pavyzdžiais būtų galima laikyti modernius viešojo transporto elektroninius bilietus ir telekomunikacijos operatorių leidžiamas ir tik jų pripažįstamas išankstinio mokėjimo korteles. Viskas lyg ir aišku su fiksuoto ryšio operatorių išankstinio mokėjimo kortelėmis, kurios skirtos atsiskaityti tik už pokalbius telefonu. Mobilaus ryšio operatorių išlanksto apmokėtų kortelių pirminė paskirtis ženkliai pasikeitė ir šito pasikeitimo priežastimi būtų galima laikyti sparčiai besivystantį naują reiškinių mokėjimų sistemoje, tai mobilūs mokėjimai. Šiuos atsiskaitymus nagrinėsime vėliau šiame darbe.

Elektroniniai pinigai turi ne vieną pavadinimą, todėl juos išvardinsime:

- “Skaitmeniniai pinigai” (angl. *digital money*).
- “Skaitmeniniai gryniesi pinigai” (angl. *digital cash*).
- “Tinklo pinigai” (angl. *network money*).
- “Programinės įrangos pinigai” (angl. *software money*).
- “Megabitiniai pinigai” (angl. *megabyte money*).
- “Kibernetiniai doleriai” (angl. *cyberbucks*) [44, P. 7].

Tikruosius elektroninius pinigus dar galima apibūdinti ir taip, tai – atitinkamos mokėjimo priemonės, kurias naudotojas perka elektronine verte iš asmens, kuris teikia elektroninių pinigų išleidimo paslaugą. Elektroninė vertė privalo būti prilyginama gryniesiems pinigams.

Nėra pagrindo dar kartą nagrinėti elektroninių pinigų atsiradimo istorijos ir jų teisinio reglamentavimo pagrindų pradžios Europos Sąjungoje, kadangi šie klausimai jau buvo išnagrinėti kitų Lietuvos autorių [43],[44] darbuose. Tačiau svarbu panagrinėti galimą elektroninių pinigų

padirbinėjimą ir dvigubo išleidimo problemą ir Europos Komisijos vidaus rinkos direktorato (angl. *DG Internal Market*) pateiktas rekomendacijas dėl Elektroninių pinigų direktyvos įgyvendinimo.

2.2. Elektroniniai pinigai ir pinigų padirbinėjimas, plovimas

Elektroninių pinigų padirbinėjimas dar vadinamas dvigubo išleidimo problema, (angl. *double spending problem*). Skaitmeninė kopija visiškai nesiskiria nuo originalo (nėra nei originalo, nei kopijos). Egzistuojančios elektroninių pinigų sistemos užkerta kelią tokiam dvigubam pinigų leidimui.

Veikiančios internete elektroninių pinigų sistemos užkerta kelią reikalaujamos prisijungti prie centrinio duomenų banko, šiame duomenų banke yra saugoma visa informacija apie galiojančius ir neišleistus elektroninius pinigus. Sistema tiesiogiai patikrina ar tokie pinigai nėra buvę išleisti anksčiau ir gavusi patvirtinimą leidžia vykdyti mokėjimą. Šis metodas beveik nesiskiria nuo dabar naudojamo elektroninių kortelių aptarnavimo metodo, tik čia nėra jungiamasi prie konkrečios sąskaitos ir nėra žiūrėjimas likutis joje.

Autonominės elektroninių pinigų sistemos dvigubo išleidimo problemą sprendžia skirtingais metodais. Keletas sprendimų būdų yra pateikiama toliau.

Protinga kortelė (angl. *smart card*) savyje turi elektroninę mikroschemą, taip vadinamą „prižiūrėtoju“. Ji savyje kaupia duomenys apie visus elektroninių pinigų naudojimus šia kortele. Jei tokios kortelės savininkas stengiasi nukopijuoti elektroninius pinigus ir du kartus juos išleisti, „prižiūrėtojas“ stabdo operaciją ir neleidžia įvykdyti norimos procedūros. Kadangi „prižiūrėtojas“ renka informaciją ir laiko ją atmintyje, jos savininkas gali bandyti ištrinti ją, tačiau kortelė padaryta tokiu būdu, kad tai neįmanoma padaryti jos nepažeidžiant.

Galima struktūriškai susieti elektroninius pinigus ir atitinkamus šifravimo protokolus taip, kiekvieno atsiskaitymo metu pinigai būtų identifikuojami ir atitinkama pinigų dalis, nešanti autentiškumo įrodymą nukeliautų į banką. Tokiu būdu greitai būtų įmanoma nustatyti dvigubai leidžiamus elektroninius pinigus ir tai savo ruožtu atbaidytų nusikaltėlius. Tokių sistemų privalumas – jos nereikalauja minėtų „prižiūrėtojų“ ir gali būti talpinamos pigesnėse elektroninėse kortelėse. Tokia sistema ir jos programinė įranga gali būti naudojama kompiuteryje ar pigiose kortelėse.

Dar vienas iš būdų, yra visiškai identifikuojami elektroniniai pinigai: identifikuojami elektroniniai pinigai „auga“ kaskart juos leidžiant. Sandorio detalės prisideda prie elektroninių

pinigų ir taip keliaujama toliau, kol pasiekia jų emitentą, kuris peržvelgia duomenis, ar buvo bandyta elektroninius pinigus dvigubai išleisti.

Autonominė ir anonimiška elektroninių pinigų sistema be „prižiūrėtojo“ kaupia informaciją apie vykdomus mokėjimus. Tokie elektroniniai pinigai, su savo sukauptą informaciją, nukeliavę į banką taip pat peržiūrimi, tik čia yra pagrindinis skirtumas, leidžiantis atriboti anonimiškus nuo identifikuojamų elektroninių pinigų – bankas operacijas seka be jokių smulkmenų ir tik pasitaikius dvigubo mokėjimo atvejui, sistema pateiks reikalingus duomenys.

Siekiant pažaboti pinigų plovimo (tame tarpe ir elektroninių pinigų) galimybes 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė reglamentą Nr. 1889/2005 dėl grynujų pinigų, įvežamų į Bendriją ar išvežamų iš jos, kontrolės, tą pačią dieną buvo priimta ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos ir jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui.

2006 m. kovo 15 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti direktyvą 2002/58/EB. Šios direktyvos 6 straipsnyje įtvirtinti elektroninių duomenų, kuriuos suteikia interneto ir mobilaus ryšio operatoriai savo klientams, saugojimo terminai nuo 6 mėn. iki 2 metų.

2008 m. lapkričio 14 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pataisas, kuriomis į mūsų teisės sistema buvo perkeltos taip vadinamos duomenų sekimo direktyvos (2006/24/EB) nuostatos dėl elektroninių duomenų saugojimo termino. Šio įstatymo 66 straipsnyje įtvirtintas 6 mėnesių elektroninių duomenų saugojimo terminas, o 77 straipsnio 2 punkto sąlygomis šis terminas gali būti pratęstas dar 6 mėnesiams. Šis teisės aktas svarbus tuo, kad stipriai apriboja pinigų plovimo galimybes naudojant mobilaus ryšio priemones.

Tačiau, kad ir kokias saugias sistemas bandoma sukurti, vis tiek egzistuoja pinigų plovimo reiškiny. Tai atsiranda dėl neatsekamumo, mokėjimų mobilumo, tarpininkų nebuvimo. Elektroniniai pinigai jau nematerializuoti, egzistuoja visiškai privatus, atliekamų operacijų greitis nepalieka jokių galimybių fiksuoti pažeidimus. Tokiu būdu informacinės technologijos suteikia nusikaltėliams galimybę užsiimti tuo saugioje vietoje.

2.3. Elektroninių pinigų direktyva

Toliau bus pateikiama informacija, gauta išanalizavus Europos Komisijos vidaus rinkos direktorato 2006 m. vasario 17 d. paskelbtą galutinį Elektroninių pinigų direktyvos įvertinimą [40]. Ši informacija išreiškia detalią analizę, kurią sudaro visa informacija ir duomenys, surinkti atliekant visapusišką Elektroninių pinigų direktyvos (EP direktyvos) vertinimą.

Elektroninių pinigų direktyva (2000/46/EB) buvo imta naudoti 2000 m. gegužės mėnesį, kad būtų galima suvienodinti elektroninės pinigų tvarkos kontrolės ir reguliavimo sistemą Europoje ir tokiu būdu prisidėti prie vieningos rinkos sukūrimo. EP direktyvos 11 straipsnis įpareigoja Europos Komisiją pateikti ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai dėl tam tikrų EP direktyvos elementų iki 2005 m. balandžio. Atsižvelgdama į požymius, kad elektroninių pinigų sistemos įdiegimas gali nebūti įdiegiama iki to numatyto laiko, ir į tai, kad tikrieji siekiai, susiję su EP direktyva gali būti neįgyvendinti, Komisija nusprendė įvykdyti išsamesnius vertinimus, kaip numatyta 11 straipsnyje ir iš esmės įvertinti EP direktyvą, egzaminuodama jos funkcionavimą, tuo pačiu įvertindama jos sąryšį su esamomis ir įsivaizduojamomis rinkos sąlygomis.

Kaip vienas iš šios apžvalgos principų, esamas vertinimas, kuris buvo imtas taikyti tuo tikslu, kad būtų galima surinkti nepriklausomus ir objektyvius duomenis. Tam, kad būtų galima atlikti šį vertinimą, reikėjo įgyvendinti šias užduotis:

1. Pateikti duomenis apie tai, kokia yra situacija elektroninių pinigų rinkoje ES.
2. Įvertinti nacionalinių normų įtaką siekiant įdiegti EP direktyvą.
3. Iširti, su kokio masto EP direktyvos objektais buvo susidurta.

Duomenis, kurių pagalba buvo atliekamas šis tyrimas, susideda iš informacinio tyrimo, atsiliepimo apie Europos Komisijos pagalbininkams surengtą konsultaciją, įvykusią 2005 m. liepą (57 atsiliepimai) ir išplėstinio interviu programos. Buvo įvykdyti 25 interviu (akis į akį ir telefonu) Europos institucijose, kompetentingose nacionalinės valdžios institucijose visose 25 šalyse narėse (tuo metu Europos Sąjungą dar sudarė 25 narės), taip pat buvo apklausti 40 elektroninių pinigų pramonės atstovų. Vertinimą užbaigė kontrolinės sistemos studija su JAV rinka (tame tarpe informacinis tyrimas ir serija papildomų interviu), tokiu būdu buvo galima atlikti lyginamą perspektyvą.

2.3.1. Elektroniniai pinigai ir EP direktyva

Elektroniniai pinigai pirmiausia pasirodė Japonijoje antroje devintojo dešimtmečio pusėje, kuomet tam tikros telefoninės kompanijos, geležinkelio kompanijos ir prekybininkai mažmenininkai pradėjo plačiau naudoti išankstinio mokėjimo banko korteles apmokėdamos už paslaugas kitoms kompanijoms. Europoje pirmieji elektroniniai išankstinio mokėjimo produktai buvo imti naudoti paskutiniojo praeito amžiaus dešimtmečio pradžioje, suteikiant vartotojams galimybes laikyti elektroninius pinigus kortelėje, tokiose, kaip *Danmont*, *Mondex*, *Proton* ar *Priemur Card* [40, P. 18].

Šie produktai sulaukė didelio dėmesio ne tik dėl savo naujoviško techninio dizaino, bet taip pat dėl to, kad dauguma šių pirminių produktų buvo išplėtoti nebankinių institucijų. Bankai netrukus sureagavo ir paleido į apyvertą savo pačių panašių produktų. Europos centrinių bankų ir finansų ministerijų vaidmuo šioje sferoje taip pat smarkiai išaugo. Susidūrę su elektroninių pinigų pasirodymu ir įvairiomis implikacijomis, kurios buvo plačiai išplėtos siekiant įdiegti šiuos naujus mokėjimo metodus piniginės politikos sferoje. Buvo suvokta, kad tai yra reikalingos naujos priemonės, kurių pagalba būtų galima kontroliuoti elektroninių pinigų išleidimą į apyvertą.

Europos Komisija buvo suinteresuota tuo, kad priežiūros ir kontrolės sfera, kalbant apie elektroninių pinigų išleidimą į apyvertą, buvo išplėta nacionaliniu mastu visoje ES, taip pat reikia pasakyti, kad šio nacionalinio elektroninių pinigų paplitimo reglamentas gali susilpninti vidaus rinką ir slopinti konkurenciją ir inovacijas mokėjimų sektoriuje. Nujausdama, kad dėl išaugusios elektroninių pinigų paklausos, bus sukuriami nauji mokėjimo modeliai, o taip pat, kad bus reikalinga aiški teisinė sistema, kuri būtina tam, kad būtų galima užkirsti kelią elektroninių pinigų išleidimo į apyvertą verslui, kuris būtų vykdomas nekontroliuojamoje aplinkoje, Europos Komisija 1998 m. pateikė pirmąjį EP direktyvos projektą, kuris buvo skirtas elektroninių pinigų institucijų veiklos protingai priežiūrai.

Konsultacinis ir įstatyminis procesas, kuris buvo pradėtas paskatinus Europos Komisijai, truko daugiau nei dvejus metus, kurio metu buvo nustatytas įprastinė sąveika tarp Europos Komisijos, Europos Parlamento komitetų, centrinių bankų, finansų ministerijų ir Europos Centrinio Banko (ECB). 2000 m. pradžioje šiame procese įvyko pokyčių, kai buvo pradėtas plėtoti atviras dialogas esminių dalykų, kurie turi būti modifikuoti, klausimu. Kalbant apie tai, daug pakeitimų buvo padaryta aptariant pagrindinį pasiūlymą, prieš jį galutinai patvirtinant ir priimant Elektroninių pinigų direktyvą 2000/46/EB 2000 m. rugsėjo 18 d. Paraleliai buvo priimta Direktyva 2000/28/EB, pakeitusi Susistemintą bankininkystės direktyvą (2000/12/EB) [10]; ši Direktyva paprasčiausiai

leidžia elektroninių pinigų institucijoms prisijungti prie kreditavimo institucijų kategorijos, kaip yra nurodyta 2000/12/EB Direktyvoje [9].

Šios direktyvos numato, kad teisę leisti elektroninius pinigus turi tradicinės kredito įstaigos ir naujo tipo kredito įstaigos, vadinamos elektroninių pinigų įstaigomis (EPI). EPI yra įstaigos, kurių veikla – elektroniniai pinigai. Dėl ypatingo jų veiklos pobūdžio ir jų patiriamos rizikos buvo būtina priimti specifines priežiūros nuostatas. Direktyvos 2000/12/EB nuostatų taikymas leidžia elektroninių pinigų emitentams pasinaudoti bendros licencijos teikiamomis privilegijomis, nes jos priskiriamos kredito įstaigoms. Šie bendrijos teisės aktai numato visapusišką ir suderintą EPI kontrolės sistemą. EP direktyvoje galima išskirti tokias pagrindines nuostatas:

- Veiklos apribojimas: direktyvos 1 straipsnis riboja EPI veiklą, t.y. jos gali leisti elektroninius pinigus, teikti artimai susijusias finansines ir nefinansines paslaugas, leisti ir administruoti kitas mokėjimų priemones, išskyrus bet kokių rūšių kreditų teikimą. EPI taip pat gali kitų įmonių ar valstybės įstaigų vardu saugoti duomenis elektroninėse laikmenose.
- Bankininkystės direktyvų taikymas: direktyvos 2 straipsnis nustato, kad tik dvi direktyvos, jeigu nenumatyta kitaip, taikomos EPI, būtent Direktyvos 2000/12/EB tam tikros nuostatos ir Direktyva 91/308/EEB dėl pinigų plovimo prevencijos.
- Išpirkimo galimybė: direktyvos 3 straipsnis nustato, kad elektroninių pinigų turėtojas gali jų galiojimo laikotarpiu pareikalauti, kad emitentas išpirtų turimą vertę banknotais ir monetomis jų nominalia verte arba nemokamai pervestų į turėtojo sąskaitą.
- Reikalavimai dėl pradinio kapitalo ir nuolatinių nuosavų lėšų: EPI pradinis kapitalas ir nuosavos lėšos turi būti ne mažesni kaip 1 mln. EUR.
- Kompetentingos institucijos ne rečiau kaip du kartus per metus tikrina, kaip laikomasi riziką ribojančių normatyvų dėl pradinio kapitalo ir nuolatinių lėšų bei nuostatų dėl investicijų ir rinkos rizikų ribojimo.
- Nacionalinės valdžios institucijos gali netaikyti kai kurioms EPI abiejų direktyvų nuostatų, jeigu jų išleidžiama duomenis sauganti elektroninė priemonė nesutalpina daugiau kaip 150 EUR ir jeigu įvykdoma viena iš šių sąlygų:
  - a) bendra finansinių įsipareigojimų suma, susijusi su neapmokėtais elektroniniais pinigais, paprastai neviršija 5 mln. EUR ir niekada neviršija 6 mln. EUR;
  - b) keitimasis elektroniniais pinigais vyksta tik grupėje, kuriai priklauso EPI;
  - c) operacijos elektroniniais pinigais atliekamos tik ribotoje teritorijoje arba tik įmonių, turinčių glaudžių (bendra prekybos ar paskirstymo sistema) ryšių su

EPI, EPI, kurioms nebus taikomos minėtų dviejų direktyvų nuostatos, negalės pasinaudoti bendros licencijos teikiamomis privilegijomis.

Tačiau EP direktyvos nuostatose nepateikiama, kokios maksimalios vertės sandoriai gali būti atliekami elektroniniais pinigais, taip pat nieko nenumatyta apie elektroninių pinigų galiojimo terminą. Todėl galima daryti išvada, kad valstybės narės įgyvendindamos šios direktyvos nuostatas vidaus teisėje turi teisę nustatyti reikalavimus elektroninių pinigų galiojimo terminui ir atliekamų mokėjimų maksimaliam dydžiui.

Pateikiant pasiūlymą dėl EP direktyvos, Europos Komisija stipriai akcentavo konkurenciją ir inovacijas. Komisija matė, kad elektroniniai pinigai yra būtinas įrankis siekiant skatinti elektroninę komerciją, tai sritis, kuri yra įvardijama kaip nauja ir greitai besiplėtojanti technologija, kurioje pirmumo teisę gali turėti Europa. Todėl buvo siekiama sukurti santykinai paprastą teisinę sistemą, kurios dėka bus padėtos inovacijos. Centriniai bankai, kita vertus, buvo susirūpinę daugeliu klausimų, todėl 1994 m. Europos pinigų institutas (angl. *European Monetary Institute*) rekomendavo, kad elektroninių pinigų paleidimas į apyvartą turėtų būti traktuojamas kaip didelį indėlį darantis veiksnys, reiškiantis, kad turėtų būti taikomas bankų priežiūros įstatymas, kuris leistų elektroninius pinigus paleisti į apyvartą išskirtinai tik kreditavimo institucijoms.

Europos Centrinis Bankas (ECB) iš pradžių irgi turėjo tokią pačią nuomonę. Savo 1998 m. Ataskaitoje dėl elektroninių pinigų, jis pasiūlė minimalių reikalavimų, kuriuos reikia įvykdyti tuo tikslu, kad būtų užtikrintas pinigų politikos efektyvumas, kad būtų sukurta veiklos sfera ir atkreipiamas dėmesys į reglamentavimo problemą, sąrašą [40, P. 19]. ECB paskelbti reikalavimai:

- elektroninių pinigų emitentų atžvilgiu turi būti vykdoma riziką ribojanti priežiūra;
- visi elektroninių pinigų sistemų dalyviai privalo turėti aiškiai apibrėžtas ir paskelbtas teises ir pareigas, t.y. turi būti nustatyti patikimi ir skaidrūs teisiniai susitarimai;
- elektroninių pinigų sistemose turi būti įdiegtos tinkamos techninės ir organizacinės apsaugos priemonės, kad jas apsaugotų nuo galimo pavojaus;
- kuriant ir diegiant elektroninių pinigų sistemas, būtina turėti omenyje apsaugą nuo nusikalstamo piktnaudžiavimo (pvz., pinigų plovimo);
- elektroninių pinigų įstaigos privalo teikti centriniam bankui informacija, reikalingą pinigų politikos įgyvendinimui;
- elektroninių pinigų emitentai turi būti įstatymiškai įpareigoti išpirkti elektroninius pinigus jų nominalia verte;
- ECB turi turėti galimybę taikyti visiems elektroninių pinigų emitentams privalomųjų atsargų reikalavimus.

Atsižvelgdamas į šiuos reikalavimus, ECB padarė išvadą, kad „pats tiesiausias sprendimas būtų apriboti kreditavimo institucijų elektroninių pinigų išleidimą į apyvartą, kad būtų apsaugota nuo esamų pinigų politikos nuostatų pakeitimo ir pokyčių bankininkystės versle“. Šią poziciją palaikė kelios šalys narės, tuo pačiu beveik lygus skaičius šalių narių palaikė Europos Komisijos nuostata, kad yra būtina kontrolinė struktūra, kuri leistų nebankinėms institucijoms tapti naujos rinkos dalimi.

Norint suderinti skirtingas pozicijas, buvo būtinos ilgos derybos. Pasiektas rezultatas buvo tas, kad nors Europos Komisijos pasiūlymas buvo viršesnis priimant sprendimą dėl kontrolinės struktūros, ECB pasiūlymai taip pat buvo įtraukti į galutinę EP direktyvos versiją. Svarbiausi pokyčiai, kurie buvo padaryti (nebūtinai ECB iniciatyva), buvo tokie:

- Išperkamumas: originaliame pasiūlyme buvo iškeltas klausimas, ar elektroniniai pinigai gali būti išperkami ar ne, sudarius sutartį tarp organizacijos, išleidžiančios pinigus į apyvartą, ir vartotojo. ECB argumentavo, kad privalomas išperkamumas yra būtinas, norint užtikrinti, kad nebūtų prarastas ryšys tarp centrinio banko pinigų ir komercinio banko pinigų. Galutinėje versijoje buvo įtrauktos organizacijos, paleidžiančios pinigus į apyvartą, prievolė išpirkti elektroninius pinigus pagal nominalią vertę ir nenustačius kitokio mokesčio, nei to, kuris būtinas atlikti operaciją.
- Pradinio kapitalo reikalavimai: minimali pradinio kapitalo suma, kurią turi turėti elektroninių pinigų emitentas (EPE), buvo pakelta nuo 500,000 EUR iki 1 milijono EUR (galutinė versija).
- Atsisakymo dokumentas: sąlygos, garantuojančios atsisakymą, buvo sugriežtintos. Pirminė bendra finansinių įsipareigojimų suma, kalbant apie nesumokėtus elektroninius pinigus, buvo sumažinta nuo 10 milijonų EUR iki 5 milijonų EUR.
- Veiksmų apribojimas: kuomet originalus pasiūlymas leido EPĮ teikti ne finansines paslaugas, kurios būtų teikiamos naudojantis elektroniniais prietaisais, galutinė versija varžo jų veiksmus, suteikdama teisę saugoti duomenis elektroniniame prietaise, kitų įmonių arba visuomeninių institucijų vardu.
- Elektroninių pinigų apibrėžimas: buvo atmesti originalaus pasiūlymo kriterijai (iii) ir (iv). Buvo pridėtas naujas kriterijus, kuris apibūdino, kad elektroniniai pinigai – piniginė vertė, išreikšta kaip pretenzija emitentui, kuri išleidžiama gavus lėšų, kurių suma yra ne mažesnės vertės negu išleista piniginė vertė [40, P. 20].

2.3.2. Europos elektroninių pinigų rinkos įvertinimas

Vertinant buvo remiamasi surinkta ir išanalizuota medžiaga, siekiant surinkti objektyvius ir nepriklausomus įrodymus, kokia yra situacija elektroninių pinigų rinkoje ES, taip pat siekiama įvertinti rinkos dydį, vystymosi tendencijas, licencijuotų emitentų skaičių, atsisakymo dokumentų skaičių, tarptautinės plėtros aspektus, potencialią ateities raidą ir t.t.

Tarp tarpininkų egzistuoja paplitęs bendras supratimas, kad elektroninių pinigų rinka vystosi daug lėčiau, nei buvo tikėtasi, todėl ji nėra pasiekusi tokio potencialo, kokio buvo tikimasi. Tačiau, kadangi elektroninių pinigų produktas buvo pripažintas plačiąja prasme ir prigijo bendrai paėmus, kai kurie produktai (ypač pagrindiniai) buvo sėkmingai parduojami, nes rado savo nišą rinkoje, kadangi jų paskirtis labai savita. Taip pat atsiranda naujų produktų, arba tikimasi, kad jie greitai metu atsirastų. Emitentų skaičius, priklausomai nuo taikomų EP direktyvos aktų (elektroninių pinigų emitento statusas, atsisakymo dokumentai), vis dar yra mažas, emitentai yra tik keliose šalyse narėse, tačiau šis skaičius yra linkęs ženkliai didėti netolimoje ateityje.

Elektroninė kartelinė pinigų sistema vis dar nėra plačiai išplėta daugelyje ES šalių narių. Kartelinio elektroninio pinigų principo buvo atsisakyta daugelyje šalių, o tose šalyse, kuriose pasilikta prie šios sistemos, iš tiesų tokia tvarka naudojama santykinai mažai. Tik Benilukso (Belgija, Liuksemburgas, Olandija) šalyse elektroninių pinigų sistema yra taikoma plačiai. Nepaisant to, tendencija prekes pirkti elektroniniu būdu naudojantis pinigais esančiais elektroninėje kortelėje pastaraisiais metais patyrė sąstingį arba nuosmukį.

Netgi tose šalyse, kur pakilimas buvo santykinai didelis, elektroninės pinigų kortelės vis dar naudojamos beveik išskirtinai automatizuotose aparatuose (viešuose telefonuose, automobilių aikštelėse, mokėjimo automatuose). Jos nepaplito plačiai, išskyrus tų pirkėjų tarpe, kurie atlieka kitas kasdienes transakcijas. Nėra jokios informacijos, kuri liudytų, kad ateityje elektroniniai pinigai palaipsniui pakeis banknotus ir monetas, ir taps mokėjimo priemone kasdien mokant už prekes, bent jau artimoje ateityje.

Pastaruoju metu pasirodžiusios kortelės, įsigyjamos be sutarties, gali vėl paskatinti elektroninių pinigų kortelėje atsiradimą. Tokios kortelės šiuo metu yra išduodamos beveik išimtinai viešojo transporto bilietų pardavimo vietose, ir gali būti naudojamos norint susimokėti už viešojo transporto paslaugas. Tačiau, tai gali greitai metu pasikeisti, taip pat gali būti naudinga ir patogiau naudojant be sutarties gaunamas elektronines pinigų korteles kitiems tikslams, kaip tarkim atsiskaitant už kitokias finansines paslaugas, perkant prekes, mokant už telekomo paslaugas, sportą ir už komunalines paslaugas.

Prie serverio prijungti ir jo kontroliuojami elektroniniai pinigai, tam tikri rinkos sektoriai buvo ženkliai išplėtoti pastaraisiais metais, jie rado tam tikrą nišą rinkose ir jais susidomėjo tam tikra žmonių grupė. Geriausiai žinomi ir plačiai naudojami yra iš ankstinio piniginio padengimo mokėjimo modeliai. Iki šiol didžiausias toks modelis yra *PayPal*, bet egzistuoja ir daugybė kitų, mažesnių firmų, kurios labai sparčiai auga. Kai kurie šaltiniai taip pat liudija, kad tam tikri apmokėjimo būdai artimoje ateityje gali išplisti į fizinį pasaulį.

Kiti pinigų tipai apima vienkartinės ir virtualias korteles, skirtas už prekes sumokėti kompiuterio pagalba bei mobilios mokėjimo galimybės; yra galimas didelis tokių produktų skaičius, nors jie kol kas nėra įgiję tvirtų pozicijų rinkoje. Išankstinio mokėjimo kortelės ir elektroniniai keliautojų čekiai tik neseniai pasirodė Europoje; egzistuoja didelis susidomėjimas šiais produktais, todėl tikėtinas šių paslaugų augimas ateityje. Taip pat reiktų paminėti elektroninius investicinius čekius ir išankstinio mokėjimo korteles už mobiliojo ryšio paslaugas; reikia įvertinti, ar elektroninių pinigų klausimas yra artimas šiam elektroninės komercijos sektoriui. Apie mobilių mokėjimų ir elektroninių pinigų santykį bus kalbama tolesniuose skyriuose.

Kuomet tradicinės kredito įstaigos, tame tarpe ir EPI, kurie yra glaudžiai susiję su banko sektoriumi, išduoda didžiąją dalį elektroninių piniginių kortelių, nebankiniai emitentai (EPE ir kitos institucijos) dominuoja serverio kontroliuojamos elektroninių mokėjimų rinkoje. Tai gali būti dėl didesnių infrastruktūrinių išlaidų už kartelinius modelius serverio kontroliuojamų modelių atžvilgiu.

Aktyvių EPI Europoje skaičius yra mažas. 2005 metų duomenimis keturi emitentai yra Jungtinėje Karalystėje (JK), trys Norvegijoje ir po vieną Vokietijoje ir Olandijoje. Vienas EPE buvo uždarytas 2005 m. pabaigoje Danijoje, tuo tarpu du emitentai Italijoje gavo leidimą veikti, bet ten EPE vėl dar nevykdo veiklos. Tikėtina, kad EPE skaičius gali ženkliai keistis per sekančius metus: apytiksliai nuo 7 iki 10 pareiškimų yra svarstomi, arba tikėtina, kad jie greitai metu bus vykdomi. Lietuvoje šiuo metu dar nėra nei vieno EPE.

72 įmonės 7 šalyse narėse (Čekijos Respublika, Danija, Vokietija, Latvija, Olandija, Švedija, JK) yra šiuo metu registruotos kaip veikiančios pagal suteikta licenciją leisti elektroninius pinigus. Didžiausias skaičius 33 veikia JK, tame tarpe yra keli mokėjimo modeliai, kuri yra skirtingi savo veikimo principais, taip pat vienas vietinio transporto pažangios kreditinės kortelės modelis. Antra pagal įmonių skaičių yra Čekijos Respublika su 24 įmonėmis; iš kurių 22 yra viešojo transporto įmonės, kurių apmokėjimo už keliones kortelės yra užskaitomos kitų transporto įmonių.

Nesant bendros statistikos yra sudėtinga pateikti tikslius duomenis apie elektroninių pinigų cirkuliavimą ES. Remiantis turimais duomenimis, buvo nustatyta, kad bendras elektroninių pinigų, kuriuos į apyvartą išleido bankai, kiekis 2005 m. pabaigoje buvo apytiksliai 450 milijonų eurų.

Apskaičiuotas elektorinių pinigų kiekis, kurie paleisti į apyvartą, kuri išleido EPE ir institucijos, kurios veikia pagal atsisakymo dokumentus, yra lygus 215-225 milijonams eurų.

Dauguma tarpininkų nurodo, kad egzistuoja daug neaiškumų verslo srityje bei pakankamos į klientą orientuotos pasiūlos, kad būtų galima įtikinti daugiau klientų, kad yra labai patogu naudoti elektorinius pinigus, o tai yra pagrindinė riboto elektorinių pinigų plėtros priežastis šiandien. Žinant, kad EP direktyva leido ne bankinėms institucijoms patekti į elektorinę rinką, taip pat jos turėjo atsižvelgti į tam tikrus apribojimus ir reikalavimus, kurie išdėstyti EP direktyvoje, ir, tam tikrais atvejais, turėjo laikytis savo šalies įdiegimo ir interpretavimo reikalavimų, dėl šių priežasčių rinkos plėtojimas tam tikram laikui yra atidedamas. Be to, teisinės abejonės dėl EP direktyvos pritaikomumo tam tikriems verslo modeliams suvaržė tam tikrų produktų plėtotę.

Skirtingų elektroninių pinigų klasifikavimas nėra paprastas, kartais skirtingos institucijos, kurios publikuoja ataskaitas ir klasifikacinius dokumentus, pateikia skirtingas, kartais ir sutampančias kategorijas. Nepaisant to, bendrai sakant, elektroniniai pinigų produktai gali būti išskiriami į dvi dideles kategorijas: kortelių ir serverio, priklausomai nuo duomenų saugojimo prietaiso. Padalinimas į šias dvi kategorijas gali būti absoliučiai aiškus kai kuriais atvejais, net jei tai būtų lemiamas veiksnys (kadangi tai yra besiplėtojanti rinka). Nepaisant to, yra savita, kad jis garantuoja lankstumą atliekant rinkos ir paradigmu, pagrindžiančių ją, analizę.

Atkreiptinas dėmesys, kad išsami statistika dėl elektroninių pinigų cirkuliavimo yra galima tik kalbant apie kortelėje esančius elektroninius pinigus, tuo tarpu šalių narių yra reikalaujama rinkti tokius duomenis ir pateikti ataskaitą ECB. Kaip bebūtų, tik kaupiami duomenys apie eurą gali būti atnaujinami kas mėnesį; kiti duomenys yra kaupiami ECB Mėlynojoje knygoje [42], o paskutiniai duomenys atliktam tyrimui buvo pateikti tik už 2003 m. Šie duomenys atspindi tik tradicinių elektroninių pinigų apyvartą, o duomenų apie banko kortelių atmainose, tokiose, kaip transporto kortelės, išankstinio mokėjimo debetinės kortelės arba elektroniniai keliautojų čekių ekvivalentai, laikomų elektroninių pinigų apyvarta, neatsispindi.

Kalbant apie elektroninius pinigus, kontroliuojamus per serverį, nei ECB, nei nacionaliniai centriniai bankai šiuo metu nepublikuoja duomenų. Naudojami modeliai gali skirtis labai smarkiai, neegzistuoja jokių aiškių kriterijų, leidžiančių apibendrinti duomenis, kuriuos pateikė įstaigos, paleidžiančios į apyvartą pinigus. Kai kurios, bet ne visos, šalys narės turi tokią sistemą ir siekia pasidalinti informacija, kurią pateikė joms EPE ir institucijos, veikiančios pagal atsisakymo dokumentą, bet jos dažnai nedera tarpusavyje (pvz., kai kurios pateikia ataskaitas apie visus elektroninius pinigus, paleistus į apyvartą, kitos apie neapmokėtų pinigų kiekį, o kitos visą informaciją apie apyvartines lėšas). Organizacijos, paleidžiančios į apyvartą elektroninius pinigus,

linę slapukai apie tai, kokį kiekį pinigų jos paleidusios į apyvartą, kadangi tai yra jauna ir besivystanti rinka, kurioje žaidžia nedaug žaidėjų. Duomenys, gauti apklausų metu yra negalutiniai.

2.3.3. Nacionalinių nuostatų vertinimas įdiegiant EP direktyvą

Atliekant įvertinimą buvo renkama daug informacijos, kuri liudijo apie nacionalines nuostatas, kuriomis remiantis turi būti įdiegiama Elektroninių pinigų direktyva kiekvienoje šalyje narėje, kad būtų galima įvertinti, kaip tokie pinigai įtakos rinkos plėtojimąsi, o taip pat jų pagalba būtų galima įvertinti bet kokius galimus netikslumus, kurie kyla įgyvendinant EP direktyvą. Tuo tikslu taip pat buvo tiriama, koku mastu buvo atsižvelgiama į nacionalines normas, kaip buvo atsižvelgiama į praktinę elektroninius pinigus į apyvartą išleidusių įstaigų patirtį, į tai, kaip yra naudojamos elektroninių pinigų licencijos, taip pat atsižvelgiama, kokia pasiekta elektroninių pinigų apyvarta netaikant EP direktyvos normų (t.y. suteiktą elektroninių pinigų emitento licenciją ir galimybę atsisakyti leisti elektroninius pinigus), atsižvelgiama, koku mastu normos paskatino/suvaržė naujų rinkų plėtotę bei į kliento gynimo aspektus.

Bendrai, skirtumai tarp nacionalinių normų, įdiegiant EP direktyvą, kurie labiausiai tikėtina įtakoja rinkos plėtotę trijose sferose:

- a) atsisakymo dokumento įdiegimas;
- b) užmojo suvokimas ir direktyvos įdiegimas;
- c) į valdymą, administravimą ir buhalterines procedūras orientuotų taisyklių buvimas arba nebuvimas, vidaus kontrolės mechanizmai, normos, kurių pagalba būtų galima sustabdyti pinigų plovimą ir t.t. Nukrypimai nuo kitų EP direktyvos nuostatų yra pakankamai reti, nors kai kurie (pvz., būtinos sąlygos išaugusiam kapitalui) vaidina didelę įtaką.

Įvairios įstatyminės normos, kuriomis remiantis keičiama EP direktyva 25 (šiuo metu Europos Sąjungoje yra 27 narės, po Bulgarijos ir Rumunijos įsijungimo 2008 m. sausio 1 d.) šalyse narėse, buvo įdiegtos tarp 2001 m. liepos ir 2006 m. sausio. Anksti įdiegus normas buvo paskatinta rinkos plėtra, tačiau šio reiškinio svarba neturėtų būti perdėta, išskyrus galbūt kalbant apie tas šalis nares, kuriose EP direktyva buvo įdiegta tik neseniai ir pramonės srityje dar buvo nepakankamai laiko pilnai suvokti ir pritaikyti naujas priemones. Kalbant apie naujovių įdiegimą, tik JK vykdė plataus masto, nenutrūkstamas konsultacijas pramonės srityje. Atrodo tai turėjo teigiamos įtakos tam, kaip pramonė plėtojosi.

Nagrinėjant elektorinių pinigų apibrėžimą reikia pasakyti, kad dauguma šalių narių pakeitė elektorinių pinigų apibrėžimo dalį (ii), ir/arba pakeitė ją kitu straipsniu, kad būtų galima užpildyti tariamą spragą, pateikiant schemas, kuriomis remiantis yra išleidžiami į apyvartą elektoriniai pinigai, tokiu būdu įgyvendinamas didelis EP direktyvos užmojis. Tačiau, nebuvo įrodyta, kad tai lėmė kokius nors pasikeitimus praktikoje, kadangi jokia elektorinių pinigų schema negali užpildyti spragos. Kiti apibrėžimo pakeitimai dažniausiai buvo daromi tuo tikslu, kad būtų galima aiškiau išreikšti, pavyzdžiui, nurodant koncepciją, kad reiktų įtraukti šalis į dalį (iii), arba pateikiant apsvaistymą apie buhalterinius produktus. Kai kurios šalys narės įdiegė bendrą pinigų apribojimą; kuomet apribojimas yra palyginti mažas, randama įrodymų, kad tokiu būdu pinigų paleidimo į apyvartą specialistai patiria tam tikrus apribojimus.

Beveik visi apklausti tarpininkai mano, kad reikia būtinai pagilinti žinias apie tai, kokios institucijos, schemas ir verslo modeliai yra svarbūs kalbant apie EP direktyvos užmojų, o kurie nėra. Labiausiai prieštaringa problema šiame kontekste yra EP direktyvos pritaikymas mobilios ryšio operatorių srityje. Beveik visos šalys narės faktiškai yra atleistos nuo direktyvos įdiegimo šiuo metu, bet įstatyminės normos joms yra skirtingos. Dauguma šalių narių, kurios aktyviai dalyvauja šiame sektoriuje, pabrėžia būtinybę apsvaistyti šį klausimą plačiau. Nacionalinė valdžia tam tikrose šalyse narėse taip pat nukrypsta nuo bendrų normų, kuriomis remiantis klasifikuojami įvairūs produktai ir schemas (išankstinio mokėjimo internetu schemas, elektroninių paslaugų investiciniai čekiai ir pažangesnio tipo kreditinės kortelės, skirtos mokėti už viešojo transporto paslaugas).

Jokių ženklų skirtumų, susijusių su EPĮ apibrėžimu skirtingose šalyse narėse nebuvo nustatyta – visose šalyse EPĮ yra klasifikuojama kaip kažkokios kategorijos kredito institucija. Tačiau, egzistuoja skirtumai, susiję su tuo, ar tam tikros taisyklės, kurias naudoja tradicinės kredito institucijos, gali būti taikomos EPĮ, ir kaip reikalavimai dėl logiškos ir svarios EPĮ veiklos yra interpretuojami ir naudojami praktikoje. Daugelyje šalių narių egzistuoja nedidelis skirtumas tarp EPĮ ir tradicinių kredito institucijų, bet pasitaiko, kad to skirtumo ir nebūna. Pavyzdžiui, bent dviejose šalyse yra reikalingas EPĮ, kad būtų galima sudaryti mėnesines balanso ataskaitas. Palyginimui, JK įdiegė tokias taisykles, kad būtų galima atkreipti dėmesį į finansinę ir nefinansinę riziką, su kuria gali susidurti EPĮ. Įrodymai atrodo liudija, kad bet koks individualus traktavimo būdas turi įtakos rinkos plėtotei.

Aplamai, buvo atlikti keli esminių EPĮ reikalavimų pakeitimai (kapitalo būtiniosios sąlygos, investicijų apribojimai, išpirkimas, veiksmų apribojimas). Pradinis kapitalas, kurį EPĮ turi turėti, buvo iškeltas trijose šalyse narėse; nors nėra jokių įrodymų, kuriais remiantis būtų patvirtinta ši nuostata, reikalavimas didesniajam pradiniam kapitalui yra reikalingas tam, kad EPĮ būtų apsaugota

nuo galimo bendrininkavimo rinkoje. Kadangi esminės EP direktyvos sąlygos dėl investicijų apribojimo buvo įdiegtos nepakeistos visoje ES, egzistuoja skirtumai tarp principų, kuriais yra remiamasi nustatant, kokios investicijos yra leistinos. Nepalankios interpretacijos, ypač debitorių sąskaitų pašalinimas, buvo vertinamos kaip ribojantys faktoriai siekiant plėtoti rinką. Pagaliau, dviejose šalyse narėse minimalus pradinis apmokėjimas buvo ženkliai sumažintas; vienintelis EPE, kuriam tai turėjo įtakos, teigė, kad tai apsunkina jo darbą ir tam reikia papildomų išlaidų.

Atsisakymo dokumento (čia turima omenyje galimybe atsisakyti leisti elektroninius pinigus) įdiegimas yra vykdomas skirtingai visose ES šalyse narėse, atsižvelgiant tiek į kriterijus, tiek į procesą, kuriuo užtikrinamas atsisakymo dokumentas ir sąlygos, kurių būtų galima atsisakyti. Šešios šalyse narės neįdiegė atsisakymo dokumento iš viso. Dauguma tų šalių, kurios įdiegė, sugriežtino kai kuriuos kriterijus, arba išskėlė papildomas sąlygas. Tarp skirtumų, kurie labiausiai tikėtina trukdė rinkos plėtočiai, yra šie: EP direktyvos 8.1 straipsnio atsisakymo dokumento kriterijaus sugriežtinimas (a); sunkus arba pernelyg sudėtingas įdiegimo procesas; ir procedūros, kurias vykdydamos kontrolinės institucijos nusprendžia individualiai, kokių sąlygų galima atsisakyti.

Pagaliau, egzistuoja papildomos sąlygos, kurios netiesiogiai atitinka EP direktyvą, kurios gali turėti svarbios įtakos. Svarbiausia, kad griežtos nuostatos, nukreiptos prieš pinigų plovimą, gali neigiamai įtakoti rinkos plėtojimąsi, tame tarpe pernelyg stipriai apribojant anonimines sąskaitas. Daugiausiai klausimų kelianti situacija yra JK, kur taikomos tam tikros išimtys, dirbant pagal principą „registruoto kliento aptarnavimas“, kuris taikomas tarp institucijų, paleidžiančių pinigus į apyvartą.

2.3.4. Pagrindiniai EP direktyvos tikslai

Atlikus tyrimą EK vidaus rinkos direktoratas pateikė, kokie EP direktyvos tikslai buvo pasiekti. Siektini tikslai buvo suformuluoti taip:

- Sukurti teisinį pagrindimą, tokiu būdu paskatinant naujų rinkų susikūrimą, paskatinant konkurencijos atsiradimą ir prisidedant prie elektroninės prekybos plėtotės.
- Įdiegti elektroninius pinigus, siekiant optimaliai pasinaudoti jų teikiamomis galimybėmis ir išvengti veiklą kliudančių naujų technologijų.
- Išlaikyti vienodą veiklos lauką tarp EPĮ ir kitų kredito institucijų, kurios išleidžia į apyvartą pinigus, ir, tokiu būdu, užtikrinti sąžiningą konkurenciją tarp didesnio skaičiaus institucijų, kad sąskaitų savininkai patirtų kuo daugiau naudos.

- Užtikrinti institucijų, paleidžiančių į apyvartą pinigus, stabilumą, tokiu būdu apsaugant klientų interesus.
- Palengvinti, kad EPĮ būtų lengvai pasiekiami iš vienos šalies narės į kitą, tokiu būdu užtikrinant laisvą kapitalo judėjimą bei tarptautinių paslaugų laisvę.

Nors tarpininkų nuomonės skiriasi, galima daryti išvadą, kad EP direktyvoje buvo sukonzentruoti didžioji dauguma iškeltų tikslų. EP direktyvos trūkumai, kalbant apie šiuos siekinius, visų pirma tai, kad ji pirmiausia turi koncentruotis ties neaiškumais, turint galvoje jos galimybes ir pritaikomumą, ir/arba su kontrolinės sandaros neproporsingumą, pavyzdžiui, reikia atkreipti dėmesį į tai, ar ji skatina teisingą balansą tarp protingų reikalavimų ir tikros rizikos, su kuria gali susidurti organizacijos, išleidžiančios į apyvartą pinigus, ir jų klientai. Tai yra problema, kuri tiesiogiai turi įtakos beveik visiems EP direktyvos siektiniams tikslams vienokiu ar kitokiu būdu.

EP direktyva išreiškė aiškumą teisinėje sferoje, turint galvoje tai, kad buvo sukurta aiški teisiška struktūra EPĮ ir atsisakusių institucijų. Tačiau, tokie klausimai, kaip teisinė struktūra turėtų atitikti tam tikras schemas (tam tikros buhalterinės schemas, elektroniniai investiciniai čekiai), lėmė, kad organizacijos, išleidžiančios į apyvartą pinigus (mobilūs ryšio operatoriai, transporto įmonės) susidūrė su ta, tikrais neaiškumais teisinėje sferoje. Didžioji dauguma tarpininkų sutinka, kad tuo tikslu, kad būtų išvengta neaiškumų, reikia sudaryti aiškų apibrėžimą, kas tai yra elektroniniai pinigai, arba peržiūrint apibrėžimą, arba įtraukiant naujas privilegijas, arba pritaikant tam tikras taisykles, kurios tiktų tam tikriems „hibridiniams“ organams, išleidžiantiems pinigus į apyvartą. Tačiau, tarpininkai yra linkę nesutikti su būtiniais pakeitimais, todėl tik labai nedidelė dalis pasiūlymų buvo pateikta šioje srityje.

EP direktyva išliko technologiškai neutrali; su nedidelėmis išimtimis, abejonės dėl jos pritaikant ją tam tikriems verslo modeliams neturi nieko bendro su naudojamu elektroniniu prietaisu, bet tai yra susiję su produkto pobūdžiu ir įstaigomis, išleidžiančiomis pinigus į apyvartą. Kadangi egzistuoja nedidelė paskata, kalbant apie tai, kad reikia užtikrinti technologinį neutralumą pridėdant „elektroninio prietaiso“ apibrėžimą, pavojus, susijęs su tokiu požiūriu, yra tai, kad jis gali susiaurinti EP direktyvos užmojį, dėl to nebus galima technologinė plėtotė ateityje. Kadangi EP direktyva neatmetė jokių duomenų saugojimo prietaisų dėl techninių priežasčių, todėl klausimas, ar ji paskatino, varžė ar niekaip neįtakoję inovacijų, priklauso iš esmės nuo kontrolinės sandaros ir nuo teisinio aiškumo laipsnio, turint galvoje šios direktyvos pritaikomumą.

Klausimas, ar EP direktyva sukūrė veiklos sferą visoms organizacijoms, išleidžiančioms pinigus į apyvartą, yra ginčytinas. Pats svarbiausias rūpestis yra mobilaus ryšio operatorių iš anksto apmokėtų paslaugų tinkamas traktavimas. Kadangi iki šiol ribota praktinė patirtis neleidžia lengvai

įvertinti, ar egzistuoja veiklos sfera tarp EPĮ ir tradicinių kreditavimo institucijų, kelia rūpesčių tai, kad kai kurie EPĮ reikalavimai ir apribojimai gali būti perdėti. Šiuo atžvilgiu, reikalavimai, kurie gali būti apžvelgiami, apima, reikalavimus, susijusius su kapitalu, ir piniginių limitų atsisakiusioms institucijoms. Tai gali palengvinti institucijų, kurios veikia pagal atsisakymo dokumentą, perėjimą prie pilno EPĮ statuso.

EP direktyva buvo sėkmingai taikoma, siekiant užtikrinti organizacijų, paleidžiančių į apyvartą elektorinius pinigus, stabilumą ir tvirtumą. Kadangi nėra jokio būtinybės įvesti griežtesnio režimo, todėl yra palaikoma idėja, kad kontrolinės struktūros tam tikri elementai (tame tarpe investicinių fondų reikalavimų ir reikalavimų kombinacijos, tam tikros veiksmų nacionaliniu mastu apribojimų interpretacijos, taisyklės, nukreiptos prieš pinigų plovimą, kad būtų užtikrintas tvirtas ir protingas EPĮ operavimas) yra neproporcingi rizikai, kurią sukelia organizacijų, išleidžiančių į apyvartą pinigus, veiksmai. Tačiau, kvalifikuotai ir visapusiškai skirtingų reikalavimų ir apribojimų, kuriuos iškėlė EPĮ, analizei atlikti reikės atlikti detalų finansinės ir nefinansinės rizikos įvertinimą, kadangi ji buvo už atlikto tyrimo tikslų.

EP direktyvoje pasų (asmens dokumentų) režimas yra plačiai taikomas kaip lengvinantis kryžminis veiksmas, kuris sukuria gera pagrindą ateities integracijai rinkoje. Nors tik kelios EPĮ naudoja vieno paso sistemą šiuo metu, tai yra dėl ribotos rinkos plėtotės, o ne dėl kokios nors teisinės ar administracinės kliūties. Vienintelė problema, kuri pasireiškė iki šiol, yra tai, kad tam tikros EPĮ pasų sistemos taisyklės yra palankios bankams, ir, ypač, reikia pabrėžti, kad EPĮ pageidauja įkurti poskyrį kitoje šalyje narėje, o tai gali sukelti papildomų reikalavimų.

Galutinės išvados yra sudarytos atlikus tris pagrindines su vertinimu susijusias užduotis (elektorinių pinigų vertinimo rinkos įvertinimas, nacionalinių reikalavimų įtaka, įvertinimas, koku mastu buvo įgyvendinti tikslai).

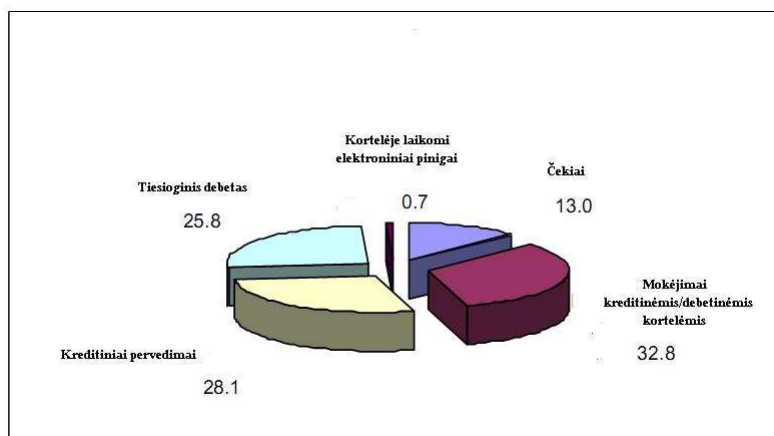
2.4. Tradiciniai elektroniniai pinigai

Kuomet rinkoje pasirodė pirmieji elektroninių pinigų produktai, vyraujanti paradigma buvo, kad „elektroniniai pinigai“ yra pateikiami „pažangios kreditinės kortelės“ forma. Kortelėje laikomų elektroninių pinigų produktų (taip pat įvardijami, kaip kontroliuojami techninės įrangos) perkamoji galia yra koncentruota įrangoje, kurioje yra integruotos techninės įrangos apsaugos savybės (dažniausiai daviklis, kuris yra įmontuojamas plastikinėje kortelėje).

Didelis kiekis kortelėje laikomų elektroninių pinigų schemų buvo imtos naudoti ES antroje dešimtojo dešimtmečio pusėje, pagrinde tai darė bankai arba organizacijos, prižiūrimos bankų.

Kortelėje laikomi elektroniniai pinigai iš esmės yra skirti apmokėti ribotomis sumomis ir yra pranašini tuo, kad žmogui nereikia laikyti su savimi banknotų ir monetų, ypač tai patogiu, kai jos yra smulkios, taip pat šis mokėjimo būdas yra patogus, kai reikia apmokėti už paslaugas tokiose vietose, kuriose nėra darbuotojo, kaip tarkim tam tikros prekybos vietos, automobilių parkavimo aikštelės arba bilietų automatai. Elektroniniai pinigai suteikia galimybę atlikti tokias operacijas kaip piniginės transakcijos mokant už jas mažiau emitento atžvilgiu arba atlikti mokėjimus debetine kortele, jei jiems atlikti nėra reikalingas tiesioginis leidimas. Nepaisant to, daugelyje Europos šalių susidomėjimas šiuo dalyku buvo negreitas, dėl to šis produktas skverbėsi į rinką lėtai.

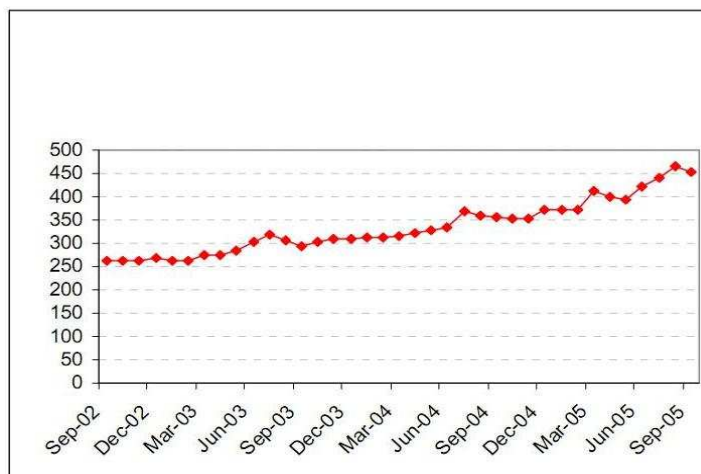
Statistika apie kortelėje laikomų elektroninių pinigų apyvartą pateikiama ECB Mėlynojoje knygoje, kurioje yra surinkta informacija apie mokėjimų ir atsiskaitymų sistemas ES. Duomenys galimi tik iki 2003 m.; iš jų matoma, kad elektroninių pinigų transakcijos nebuvo labai populiarios, iki 0.4% visų negrynų pinigų transakcijų ES 1999 m, o 2003 tai sudarė 0.7%. Šie duomenys gali būti netgi netikslūs, per daug išpūsti, kadangi į šį vidurkį nėra įtraukti duomenys iš Graikijos, Airijos, Italijos ir JK, tačiau vis tik matyti, kad buvo naudojamas tik labai nedidelis skaičius kortelėje laikomų elektroninių pinigų (tai pagrįsta pateiktomis ataskaitomis iš šių šalių, kad duomenys yra negalimi arba nedeklaruoti). Pirmoje diagramoje yra pateikta informacija, koks yra santykis tarp kortelėje laikomų elektroninių pinigų ir kitų mokėjimų ne grynaisiais pinigais.

1 diagrama. Kortelėje laikomi elektroniniai pinigai ir kiti mokėjimai ne grynaisiais pinigais 15 ES šalių narių, 2003 m. Duomenys iš ECB [40, P. 22].

ECB taip pat publikuoja mėnesinę statistiką apie bendrą skaičių techninės įrangos kontroliuojamus mokėjimus elektroniniais pinigais euro zonoje. Ši statistika plačiai reprezentuoja visos ES duomenis, kadangi nors ir nedidelė dalis techninės įrangos kontroliuojamų elektroninių pinigų yra šiuo metu paleidžiami į apyvartą ES šalyse narėse, kurios nepriklauso euro zonai. Duomenys rodo metinį išaugimą, kuris siekia apie 20% per pastaruosius trejus metus (duomenys

pateikiami 2 diagramoje). Tačiau, cirkuliuojančių elektroninių pinigų bendras kiekis vis dar yra palyginti mažas (453 milijonai EUR 2005 m. rugsėjo duomenimis).

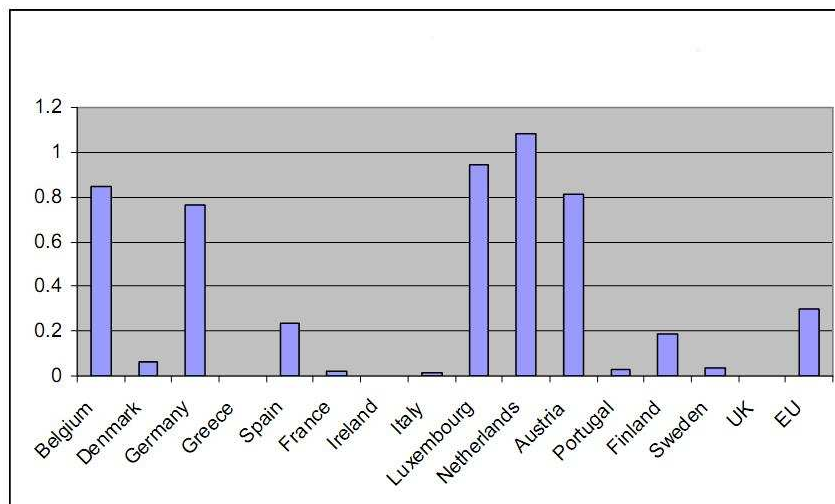
2 diagrama. Elektroninių pinigų augimas milijonais eurų Europos Sąjungoje 2002-2005 m. Duomenys iš ECB [40, P. 23].

Kai kurie programinės įrangos kontroliuojami ekvivalentai, kalbant apie banko kortelėje laikomus pinigus, taip pat buvo išplėtoti, tuo tarpu skirtingai nuo serverio kontroliuojamų sistemų, kurias mes aptarsime sekančiame skyriuje, duomenys yra saugojami tiesiogiai asmeniniame kompiuteryje, naudojant tam tikslui pritaikytą programinę įrangą. Šie modeliai buvo mažiau sėkmingesni, nei elektroniniai pinigai, laikomi kortelėje su elektroniniu davikliu. Jų svarbumas išliko minimalus, kaip yra matoma pagal ECB statistiką, kurioje yra surinkti duomenys apie elektroninius pinigus, kurie yra kontroliuojami programinės įrangos pagalba Euro zonoje. Pateikiami duomenys, kurie gauti iš šalių šalių, rodo, kad kortelėse su davikliais laikomi pinigai buvo populiariausias bankinis būdas Beniliukso šalyse. Žemiau esančiose diagramos pateikiami, 2003 m. duomenys (tai paskutiniai metai, kai tokio tipo duomenys yra galimi), kuriose didžiausia elektroninėse kortelėse laikomų pinigų cirkuliacija buvo Nyderlanduose, Liuksemburge, Belgijoje, Austrijoje ir Vokietijoje (3 diagrama). Tačiau transakcijų, kurios buvo apmokėtos naudojant tokio tipo korteles, skaičius buvo ženkliai mažesnis Vokietijoje ir Austrijoje kaip ir kitose Bendrijos narėse (4 diagrama).

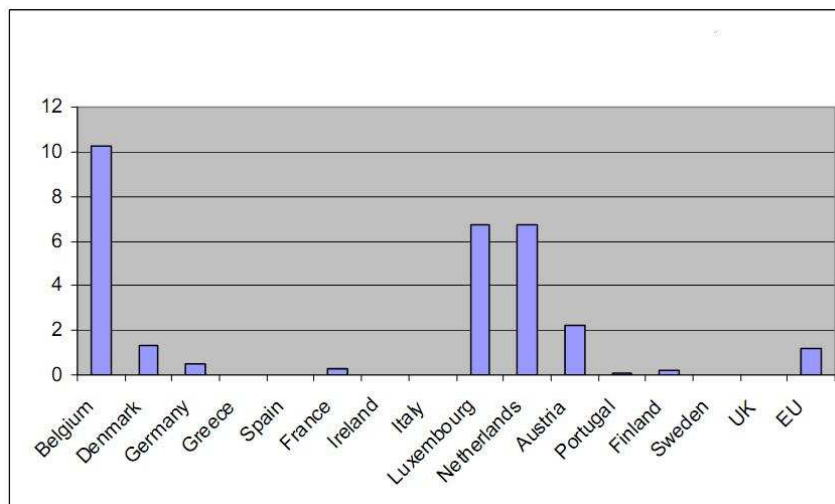
Pateiktose diagramose yra keletas išimčių:

- duomenys iš Graikijos, Airijos, Italijos ir JK yra arba negalimi, arba neapdoroti iki galo;
- duomenys iš ES dešimties naujų šalių narių (tame tarpe ir Lietuvos) nepateikiami;

- Prancūzijoje, kortelių skaičius esančioje grafoje išreiškia informaciją tik apie tas korteles, kurios yra naudojamos aktyviai. Pagal Prancūzijos banko duomenis, bendras kortelių, kurių pagalba yra atliekamos elektroninių pinigų funkcijos, skaičius apytiksliai yra 0.5 vienam gyventojui;
- ES duomenys yra pateikti išvedus vidurkį, kuris yra nustatytas neįtraukiant šalių, kurių duomenys yra negalimi [40, P. 24].

3 diagrama. Kortelių su elektroninių pinigų funkcija kiekis vienam gyventojui 2003 m. Duomenys iš ECB Mėlynosios knygos [40, P. 24].

4 diagrama. Transakcijų elektroniniais pinigais kiekis vienam gyventojui 2003 m. Duomenys iš ECB Mėlynosios knygos [40, P. 24].

Kai kuriose šalyse tarpininkai, kurie buvo apklausti, pabrėžė elektroninių pinigų santykinę naudingumą, turėdami galvoje, kad toks atsiskaitymų būdas yra gana pavojingas, pvz., geriau tokiu

būdu atsiskaityti elektroniniais pinigais tik tokiais atvejais, kai kortele atsiskaityti yra naudingiau nei grynaisiais, arba būnant tokioms situacijoms, kai atlikti tokį mokėjimą yra netgi būtina esant tam tikroms aplinkybėms. Patariama, kad klientai naudotųsi elektroniniais pinigais kai jie yra praktiškai priversti tai daryti tam tikrose situacijose. Taip lengviau priprantama prie elektroninių pinigų, kadangi pirkėjai pajunta norą tokiu būdu atsiskaityti vis įvairesnėse vietose ir situacijose. Vien tik paprastų galimybių naudojantis elektroniniais pinigais debetinėje kortelėje paprastai žmonėms nepakanka, todėl tokiu būdu juos sunku įtikinti dėl debetinės kortelės pranašumo [40, P. 25].

Toliau pateiksime skirtingose ES šalyse naudojamų kortelėje laikomų elektroninių pinigų modelius ir jų naudojimo pavyzdžius:

- **Proton** (Belgija): remiantis ECB statistika, 2003 m. tai buvo plačiausiai taikomas modelis Europoje. Modelį naudoja *BankSys*, kompanija, kurią sudaro 34 Belgijos bankai, kurie taiko *Proton* funkciją savo debetinėse kortelėse ir išleisdami į apyvartą elektroninius pinigus. Apytiksliai 10 milijonų kortelių turi *Proton* funkciją ir apie 20% yra aktyviai naudojamos. *Proton* turi tris „dominuojančias“ paskirtis: atsikaitymai maitinimo įstaigose ir smulkių prekių automatuose didelėse kompanijose; viešieji telefonai (pirmiausia buvo kontroliuojami programinės įrangos pagalba, bet dabar sumažėjo ši funkcija), bei bendri smulkių prekių automatai ir automobilių parkavimo skaitikliai. *Proton* tikslas buvo pasiekti 1 milijardą transakcijų per metus. Tačiau, metinių transakcijų skaičius 2002 m. pasiekė 120 milijonų, o nuo tada pamažu, bet stabiliai mažėjo.
- **Chipknip** (Nyderlandai): dabartinis *Chipknip* modelis atsirado po susijungimo 2000 m., kuomet *Chipper* modelis (imtas naudoti 1997 m.) buvo prijungtas prie originaliausio *Chipknip* modelio (imtas naudoti 1996 m.). Šiuo metu yra galima perkraunama versija, kurią išleido bankai ir kuri buvo integruota apytiksliai 80% Olandijos debetinių kortelių, kartu su vienkartinė versija, kuri vadinama iš anksto apmokėtu *Chipknip*. Abiejų rūšių kortelės yra naudojamos dažniausiai (90%) apmokant už automobilio parkavimą (dauguma automobilių parkavimo vietų skaitiklių Nyderlanduose šiuo metu priima tik mokėjimus, atliekamus per *Chipknip*), apmokant už smulkias prekes, perkant jas automatuose ir maitinimo įstaigose. Transakcijų skaičius išaugo iki 15% per pastaruosius kelis metus. Tyrimo metu *Chipknip* išsikėlė tikslą, kad 2005 m. pasieks 150 milijonų transakcijų.
- **Geldkarte** (Vokietija): kalbant apie banko kortelių skaičių, tai yra plačiausiai paplitęs modelis Europoje, 2005 m. duomenimis cirkuliavo apie 63 milijonus kortelių. Tačiau, elektroninių pinigų davikliai yra įmontuojami debetinėse kortelėse („*EC-Karten*“), kurias

išduoda bankai, ir mažiau nei 5% kortelių turėtojų naudojami elektroniniais pinigais. Tuo metu buvo daugiau nei 300,000 vietų, kur galima jomis atsiskaityti; pagrindė atsiskaitoma perkant smulkias prekes automatuose ir už automobilio parkavimą.

- **Moneo** (Prancūzija): sistema, kuria operuoja *SFPMEI*, kredito institucija, kuri atsakinga už elektroninių pinigų paleidimą į apyvartą bendradarbiaujant su visais bankais. *Moneo* 2005 m. nebuvo labai plačiai naudojamas: iš viso išduota buvo 30 milijonų banko kortelių, tačiau tik 300,000 buvo aktyviai naudojamos. Šias korteles priima tik apie 100,000 prekybos vietų. Mokestis už transakcijas (turi mokėti abu pardavėjas ir pardavėjas), o taip pat mokestis pasiimant pinigus iš bankomato yra pagrindinės kliūtys, trukdančios platesniam kortelės pripažinimui ir naudojimui.
- **Danmont** (Danija): ši Danijos elektroninių pinigų forma buvo nelabai sėkmingai pripažinta ir imta naudoti po to, kai ji pasirodė praeito amžiaus dešimtojo dešimtmečio viduryje, tačiau mokėjimų, atliekamu naudojant *Danmont* kortele, skaičius sumažėjo per kelis pastaruosius metus, tuo metu neatrodė, kad šios paslaugos tendencijos keisis, todėl įstaiga, leidžianti elektroninius pinigus į apyvartą nusprendė nebenaudoti šio modelio - buvusios kortelės galiojo iki 2005 m. gruodžio 31 d. Tikėtasi, kad kita Danijoje plačiai naudojama ir pripažįstama mokėjimo kortelė „*Dankort*“ galėtų pakeisti *Danmont*, nors ir nėra didelio elektroninių pinigų poreikio Danijoje.
- **Intesa Flash** (Italija): ši elektroninių pinigų kortelė buvo išleista *Banca Intesa*. Kortelė gali būti naudojama Italijoje ir užsienyje, o, pasak organizacijos, išleidusios ją į apyvartą, ji turi tam tikras apsaugos funkcijas, kurių dėka saugomas kliento konfidencialumas, kuomet jis atlieka elektroninės komercijos transakcijas. Nepateikiama jokių duomenų apie jos naudojimą.
- Švedijos Multi-banko elektroninių pinigų modelis (*Cash*) buvo pradėtas naudoti 2004 m, o Portugalijos modelis (*Porta-Moedas Multibanco, PMB*). dėl mažo klientų susidomėjimo 2005 m išimtas iš vartojimo [40, P. 25-26].

Vokietijos *Geldkarte* išleidusios į apyvartą organizacijos viliasi, kad jos vartojimo procentas padidės, išleidus naują įstatymą dėl smulkių vartotojų apsaugos Vokietijoje, kuriam esant cigaretės parduodantys automatai reikalauja, kad pirkėjas pateiktų įrodymą dėl savo amžiaus nuo 2007 m., o tai gali būti įvykdoma informacijos dėka, kuri yra saugoma *Geldkarte*. Taigi, net tuo atveju, jei pirkėjai vis dar naudos grynuosius pinigus mokėjimui atlikti, jiems reikės *Geldkarte* pagalbos (iki 2006 m. pabaigos apie 500,000 automatų buvo įsteigta, kuriuose yra įtaisyti korteles nuskaitantys įrenginiai). Amžiaus patvirtinimo reikalavimas, kurį nustato naujas įstatymas, bus

taikomas ir tuomet, kai bus atliekami pirkimai internetu). Šiame kontekste *Geldkarte* naudojimas taip pat gali būti išplėtojamas, nors tam tikslui gali prireikti specialaus kortelę nuskaitančio įrenginio [40, P. 26].

Galime teigti, kad kortelėje laikomų elektroninių pinigų įvedimas ir jų naudojimas nėra labai didelis. Laikomų kortelėje elektroninių pinigų daugelyje šalių buvo atsisakyta arba jų naudojimas išlieka labai ribotas. Tik Beniliukso šalys yra išimtis, bet netgi Belgijoje metinių transakcijų skaičius išliko gerokai mažesnis, nei buvo tikėtasi nuo pat pradžių. Palyginimui, pastaraisiais metais elektroninių pinigų naudojimo augimas buvo didelis, bet palyginus su kitų šalių patirtimi, dar sunku nustatyti, ar tas augimas iš tiesų vyksta [40, P. 26].

Teisinės struktūros naujas naudojimas ir pokyčiai (kaip tarkim įstatymai Vokietijoje, siekiant apsaugoti vartotojo teises) suteikia naujas galimybes naudojantis elektroniniais pinigais, o naujų kelių modelių pasirodymas (kaip tarkim *Intesa Flash* Italijoje) rodo, kad vis dar domimasi šiuo rinkos produktu, bent jau tam tikrose šalyse. Kai kurie apklausoje dalyvavę emitentai nurodo, kad užtrunka nemažai laiko, kol naujovės mokėjimų sektoriuje vartotojų yra pripažįstamos. Nepaisant to, abejojama, ar pastaraisiais metais dominuojanti tendencija (daugiausiai nuosmukis arba sąstingis kalbant apie kortelėje laikomų elektroninių pinigų raidą) gali būti atvirkštinė.

Netgi tose šalyse, kuriose evoliucija buvo santykinai didelė, kortelės vis dar yra naudojamos beveik išskirtinai automatiškai valdomuose punktuose (viešieji telefonai, automobilių parkavimo vietos, smulkių prekių automatai). Šios paslaugos nesudomino pardavėjų ir pirkėjų, kaip kad buvo tikimasi ir šios kortelės nebuvo pradėtos naudoti įprastinėms, kasdien atliekamoms transakcijoms įgyvendinti. Šiuo metu dar negalima teigti, jog yra realu, kad palaiapsniui elektroniniai pinigai pakeis banknotus ir monetas bei taps patogia mokėjimų forma, kuria bus atsiskaitoma už kasdienes prekes ir paslaugas, bent jau artimoje ateityje.

Kitos elektroninių pinigų kortelių kryptys, kurios yra aprašytos aukščiau, šiame darbe plačiau nagrinėjamos nebus.

2.5. Pažangios kortelės, skirtos mokėjimui už viešojo transporto paslaugas

Šiuo metu visoje ES yra daugybė įvairių išankstinio mokėjimo modelių, skirtų susimokėti už viešojo transporto paslaugas. Tose vietose, kuriose yra užskaitomi mokėjimai šiomis kortelėmis už transporto paslaugas, jie yra traktuojami kaip mokėjimai elektroniniais pinigais. Ar jie yra traktuojami tokiu būdu, priklauso nuo įstaigos situacijos (ypač, turint galvoje tiesioginį arba netiesioginį kreditoriaus santykį su skirtingomis mokėjimą užskaitančiomis įstaigomis ir klientais),

bet taip pat nuo atitinkamų nacionalinio reguliuotojo požiūrio. Pavyzdžiui, Londono transportas įstaiga (*TfL*) teigia, kad nors jos leidžiamas korteles užskaito įvairios transporto paslaugas teikiančios kompanijos, kurios veikia pagal frančizės sistemą, jie nenori leisti į apyvartą elektroninių pinigų. Pagrindinė priežastis yra sistemos veikime: *TfL* perka paslaugas iš skirtingų tiekėjų ir tuomet perparduoda jas keleiviams. JK *FSA* priėmė tokius argumentus. Panašiai yra ir Suomijoje, kur vietinė valdžia mano, kad tokių kortelių sistema, kuri veikia Helsinkio transporto sistemoje, nereikalauja EPĮ licencijos arba atsisakymo dokumento, kadangi ji veikia kitaip, nei nustatyta pagal EP direktyvą [40, P. 27].

Kita vertus, daugiau nei 20 transporto kortelių modelių veikia pagal atsisakymo dokumentą Čekijoje, ir bent viena JK. Be to, nuo 2007 m. buvo pradėti naudoti nauji modeliai, kuriais siekiama į apyvartą išleisti pažangesnes transporto korteles, kuriomis galima atsiskaitanti už viešojo transporto paslaugas JK, Airijoje ir Nyderlanduose. Abiem atvejais yra reikalaujama EPĮ licencijos. Pirmiausia šios kortelės naudojamos atliekant mokėjimus už viešojo transporto paslaugas. Organizacijos įdiegusios šiuos modelius, teigia, kad galima išplėtoti funkcinės kortelių galimybes, tam, kad būtų galima mokėti už kitų tipų prekes ir paslaugas. Prieš įgyvendinant šį modelį 2007 m. JK *TfL* atliko specialią studiją, dėl galimybės už kito tipo prekes ar paslaugas mokėti elektroniniais pinigais [40, P. 28].

Įdomiausia dėl šių kortelių (*TfL*, Airijos ir Olandijos sistemos) yra tai, kad didėjant jų naudojimui yra ar bus naudojamos naujos ne kontaktinės technologijos. Skirtinai nuo kitų elektroninių pinigų, kurie šiuo metu yra naudojami rinkoje, ne kontaktinių kortelių vartotojai turi galimybę tiesiog priliesti prie skaitytuvo ir keliauti toliau, tuo tarpu nesant tokios galimybės reiktų kortelę perbraukti arba įkišti ertmę, pirmuoju atveju padidinamas transakcijų greitis ir jos galima lengviau atlikti, taip pat kortelė naudojimas yra suprantamas daug paprasčiau. Atlikus tyrimą dirbant su *TfL* ir kitomis potencialiomis organizacijomis, išleidžiančiomis į apyvartą šio tipo korteles, buvo nustatyta, kad technologijos, kurios leidžia atlikti mokėjimus naudojant ne kontaktines technologijas, vis labiau tobulėja, tampa vis plačiau prieinamos, patikimos ir piniginiu atžvilgiu efektyvesnės. Pasak *TfL*, ne tik transporto operatoriai, bet ir dauguma organizacijų, dirbančių skirtinguose sektoriuose, siekia šių technologijų dėka įgauti tvirtas pozicijas naujose rinkose [40, P. 28].

Be tradicinių elektroninių pinigų, pažangios kortelės, skirtos apmokėti už viešojo transporto paslaugas, yra kita plačiai naudojama kortelėje laikomų elektroninių pinigų forma. Šių atsiskaitymų klasifikavimas, vertinant juos kaip elektroninius pinigus, ne visada interpretuojamas

tiesioginiai, kadangi skirtingose šalyse narėse taikomi skirtingi šių kortelių paskirtis interpretavimai. [40, P. 28-29].

Kai kurios viešojo transporto paslaugas teikiančios įmonės pamažu pradeda naudoti ne kontaktines korteles. Šios naujos technologijos pasirodymas gali paskatinti diegti kortelėje laikomus elektroninius pinigus. Atliktas tyrimas parodo, kad potenciali nauda gali būti toms organizacijoms, kurios teikia tradicines finansines paslaugas, užsiima mažmenine prekyba, viešojo transporto įmonės, telekomunikacijų įmonės, komunalinių paslaugų įmonės ir arenų operatoriai. Reikia pabrėžti, kad ši rinka greitu metu gali tapti labai populiarai, dėl didelio organizacijų susidomėjimo šia rinka. Tikėtina, kad tai viena iš artimos ateities mokėjimo už prekes ir paslaugas galimybių.

2.6. Serveryje esantys elektroniniai pinigai

Serverio pagalba valdomi elektroniniai pinigai buvo pradėti plėtoti beveik tuo pat metu kaip ir banko kortelių produktai, kurių vartojimas tapo platus dėl naujų galimybių, atsiskaitant už paslaugas internetu. Pastaraisiais metais, dauguma serverio pagalba kontroliuojamų produktų imti vartoti labai plačiai ir įstaigos išleidusios šias technologijas patyria vis didesnę sėkmę. Atsiradus naujai nišai rinkoje buvo suteiktos galimybės atlikti internetinius mokėjimus tarp sąskaitų, už internetinius žaidimus. Šio mokėjimo modelis populiariausias tarp tų žmonių, kurie neturi priėjimo prie banko sąskaitų arba neturi kreditinių kortelių, pvz., jaunimas arba imigrantai. [40, P. 30].

Sėkmingiausi ir plačiai žinomi serverio pagalba kontroliuojami elektroninių pinigų modeliai iki šiol priskiriami išankstinio mokėjimo modelių kategorijai, kai pinigai, kurie yra laikomi asmeninėse sąskaitose, yra pervedami į kitą sąskaitą internetu (čia nekalbama apie tradicinius banko depozitus). Paprastai sąskaitos yra prieinamos per internetą, elektroninio pašto pagalba ir/arba tam tikrais atvejais per mobilų telefoną, siunčiant trumpąją tekstinę žinutę, taip pat galima atlikti pinigų pavedimus tarp privačių asmenų bei tarp pirkėjų ir pardavėjų. Tokio tipo paslaugų vartojimas tampa vis populiariesnis, dėl to mokėjimo internetu sistemos, kurios yra traktuojamos kaip elektroniniai pinigai ir vadinamos „nauja paradigma“ [40, P. 30].

Esami išankstinio mokėjimo nesusijusio su bankiniais elementais modeliai yra tokie:

- **PayPal** (JK): mokėjimo internetu produktas, kuris pasirodė JAV 1999 m., 2005 m. duomenimis *PayPal* turėjo 86 milijonus sąskaitų visame pasaulyje. *PayPal Europe Ltd* ėmė veikti kaip EPI, kuriam licenciją išdavė Britanijos Finansinių paslaugų administracija (BFPA) 2004 m., vėliau ši paslauga išplito visose ES šalyse narėse. *PayPal* pagrindinis vartotojas yra internetinis aukcionas *eBay*, kuris nusipirko *PayPal*

2002 m. Šiuo metu apie 70% *PayPal* verslo yra vykdoma *eBay* internetinių aukcionų svetainėse.

- **Moneybookers** (JK): įkurta 2001, *Moneybookers* buvo pirmoji įstaiga, kuriai EPĮ licenciją suteikė BFPA 2002 m. Viena iš jos vykdomų operacijų yra pinigų pervedimas iš vienos asmeninės sąskaitos į kitą elektroninio pašto pagalba, taip pat mokėjimai atliekant pirkimus iš internete veikiančių parduotuvių. *Moneybookers* 2005 m. duomenimis turėjo apie 1,3 milijono sąskaitų, kurių didžioji dalis priklauso klientams Vokietijoje, JK ir Prancūzijoje.
- Dauguma išankstinio apmokėjimo internetinių mokėjimo modelių veikia pagal atsisakymo dokumentą skirtingose šalyse narėse. Tai yra *CP Books/Monetka* (Čekijos Respublika), *Ewire* (Danija), *Nochex* (JK) ir *Teletik Safepay* (Nyderlandai). Šių modelių apimtis ir sėkmė yra didelė; sąskaitų skaičius yra tarp 2,000 ir 1 milijono abonentų, o neapmokėtų pinigų, kurie cirkuliuoja, suma svyruoja nuo 10,000 EUR iki 3 milijonų EUR (2005 m. duomenimis) [40, P. 30].

Taip pat yra daugybė kitų serverio kontroliuojamų elektroninių pinigų modelių. Daugelio atveju, turimas kortelių vartojimas. Tačiau, skirtingai nuo kortelėje laikomų elektroninių pinigų, kaip buvo aptarta anksčiau, lėšos nėra laikomos šiose kortelėse, o serveryje. Šie modeliai paprastai pasižymi anoniminių reikalavimų įgyvendinimu, kuris išreiškiamas atliekant mokėjimus už perkamas prekes ar paslaugas.

Svarbiausios šio tipo mokėjimo modeliai yra šie:

- Disponuojamos ir virtualios iš ankstinio apmokėjimo kortelės internetiniams pirkimams: iš anksto apmokėtos kortelės, kuriose yra PIN (angl. *personal identification number*) kodas ar kita identifikavimo forma, kuri leidžia atlikti mokėjimus internetu. Šių produktų vartojimas tam tikruose rinkos sektoriuose nuolat auga; jos ypatingai domina tuos žmones, kurie neturi kreditinės arba debetinės kortelės (jaunimas, emigrantai), ir tuos, kurie nori išlikti anonimiški, atlikdami mokėjimus internetu. Prie šių modelių galima priskirti *PaySafeCard* (Austrija/Vokietija), *MicroMoney* (Vokietija), *SNAP Card* (JK) ir *SpalshPlastic* (JK). [40, P. 30].

SNAP Card išleido *Teleglobal*, kuri veikia pagal atsisakymo dokumento režimą JK. *SNAP Card* yra skirta pirkimams internetu; ji panaši į išankstinio mokėjimo telefonų kortelę, kadangi ji gali būti parduodama ar papildoma iki 5000 pardavimų. 2005 m. cirkuliavo 250,000 kortelių; ateityje išaugus šios paslaugos naudojimui, *SNAP Card* pereis prie EPĮ statuso. Šis verslas

orientuotas į pardavėją, kadangi siūlomi mažesni mokesčiai ir geresnė apsauga, nei naudojantis kitų tipų kreditinėmis kortelėmis. [40, P. 30].

2.7. Mobilūs mokėjimai

Mobilūs mokėjimai, tai mokėjimai už produktus ar paslaugas tarp dviejų šalių (paslaugos teikėjo ir gavėjo) naudojantis mobiliuoju įrenginiu, tokiu kaip mobilusis telefonas, kurio pagalba ir realizuojamas šis mokėjimas [26].

Mokėjimai, kuriems įgyvendinti reikalingas mobilusis telefonas, gali būti įgyvendinami paskambinus tiesiogiai paslaugų teikėjui, išsiunčiant jam trumpąją tekstinę žinutę ar per mobilių telefoną prisijungus prie interneto.

Mobilūs mokėjimai dar skirstomi į mobilius mikro/makro mokėjimus, tarp kurių skiriamoji riba yra 10 EUR [31]. Tikslesnė informacija pateikiama 5 lentelėje. Mobilūs mikro mokėjimai, tai mokėjimai už prekes ar paslaugas, tokias kaip skambinimo melodijos, paveikslėliai, žaidimai, automobilių parkavimas, bilietai į renginius, informaciją ir kt. naudojami daugelyje Europos Sąjungos šalių. Mobilius makro mokėjimus sudaro taksi paslaugos, mažmeninė prekyba, automobilių plovimas, internete perkami skaitmeniniai produktai ir paslaugos, išankstinio mokėjimo papildymas ir kt. Dažniausiai šios paslaugos teikiamos pačių mobilaus ryšio operatorių ir kurios užsakomos trumposiomis tekstinėmis žinutėmis ar prisijungus prie interneto [26]. Už suteiktas paslaugas sumokama iš anksto apmokėjus, jei vartojas naudojasi išankstinio mokėjimo paslauga arba gavęs mėnesinę sąskaitą, jei yra abonentinis vartotojas.

Įsigaliojus EP direktyvai atsirado nuomonių, kad mobilūs operatoriai teikdami dalį savo paslaugų *de facto* leidžia elektroninius pinigus. Pačioje EP direktyvoje apie mobiliuosius operatorius atskirai nėra kalbama, tačiau jei jie gali būti pripažinti elektroninių pinigų emitentais, tuomet atsiranda nemažai problemų, kadangi mobilūs operatoriai nėra bankiniai elementai, kuriems už savo paslaugų teikimą reikalingos bankinės licencijos. 2004 m. liepos 20 d. tas pats Europos Komisijos vidaus rinkos direktoratas išleido Konsultaciją dėl Elektroninių pinigų direktyvos pritaikymo mobiliesiems operatoriams [38], kurioje buvo atsakyta į mobiliųjų operatorių pateiktus klausimus. Šis dokumentas yra tik rekomendacinio pobūdžio, o galutinį sprendimą dėl mobilių operatorių pripažinimo elektroninių pinigų emitentais, palikta kiekvienai Europos Sąjungos narei įgyvendinti individualiai.

Europos Komisija pažymėjo, jei EP direktyva skirta visiems elektroninių pinigų leidėjams, tai identifikavimas priklauso nuo elektroninių pinigų apibrėžimo iš EP direktyvos. Šiame apibrėžime

nustatyta, kad tik išankstinio mobilaus mokėjimo kortelių paslaugai gali būti taikoma elektroninių pinigų sąvoka. 2004 m. Europos Sąjungos šalys interpretuodamos EP direktyvą susiejo ją su mobilių operatorių išankstinio mokėjimo kortelėmis. Toks interpretavimas buvo pradėtas taikyti paslaugoms, kurios perkamos naudojant mobilių telefoną, pavyzdžiui skambinimo melodijoms ar mobilaus telefono ekrano užsklandoms.

	Paprasti mokėjimai mobiliuoju telefonu	Mokėjimai per elektroninių kortelių skaitytuvą su pardavėju	Mokėjimai per elektroninių kortelių skaitytuvą be pardavėjo
Mikro mokėjimai	Mobilus turinys - skambinimo melodijos - paveikslėliai - informacija - žaidimai	Smulkūs mokėjimai parduotuvėse, kioskuose, greito maisto restoranuose	Asmeninio naudojimo paslaugos - gėrimai - bilietai - cigaretės - dokumentų nuotraukos - skalbimo paslaugos - automobilių parkavimas Kuras Mokesčiai
-10 EUR	Pirkimas		
	Asmeniniai	Asmeniniai mokėjimai	(P2P)
Makro mokėjimai	Mokėjimai internete - fizinės prekės - skaitmeninis turinys/ servisas - išankstinio mokėjimo papildymas	Restoranai, mažmeninė prekyba, taksi paslaugos	Automobilių plovimas

5 lentelė. Mobiliųjų mokėjimų sistema su galimų prekių ir paslaugų pavyzdžiais [31, P. 35].

Konsultacijoje mobilių operatorių išankstinio mokėjimo kortelėms buvo pritaikytas EP direktyvos 1 straipsnis, kuriame elektroniniai pinigai reiškia piniginę vertę, kuri išreikšta kaip pretenzija emitentui ir yra saugoma elektroninėse laikmenose; kuri išleidžiama gavus lėšų, kurių suma yra ne mažesnės vertės negu išleista piniginė vertė; kurią įmonės, kurios nėra emitentai, priima kaip mokėjimo priemonę [38]. Europos Komisijos Konsultacijoje pažymima, kad išankstinio mokėjimo kortelių vartotojai turi elektroninę vertę išleisti, kuri yra išreikšta piniginiu vienetu. Taip pat buvo išaiškinta, kad:

- ši elektroninė reikšmė yra pripažinta kaip papildomas mokėjimas už netiesiogines paskirties prekes ir paslaugas;
- mobiliųjų operatorių išankstinio mokėjimo kortelių funkcija už šias paslaugas yra nutolusi nuo tikrosios saugomos elektroninės vertės;

- vartotojas įsigyjantis mobiliųjų operatorių išankstinio mokėjimo kortelę turi sumokėti už ją iškart;
- išankstinio mokėjimo kortelės yra naudojamos mokėti už prekes ir paslaugas ne tik skrydžio metu;
- tais atvejais kai įsigyjamos netiesioginės paskirties prekės ir paslaugos be mobilaus operatoriaus tarpininkavimo, tiekėjo identifikavimas negali būti supainiotas ir yra aišku, kad mobilus operatorius išsaugo mokėjimą tik už transakcijos įvykdymą [38].

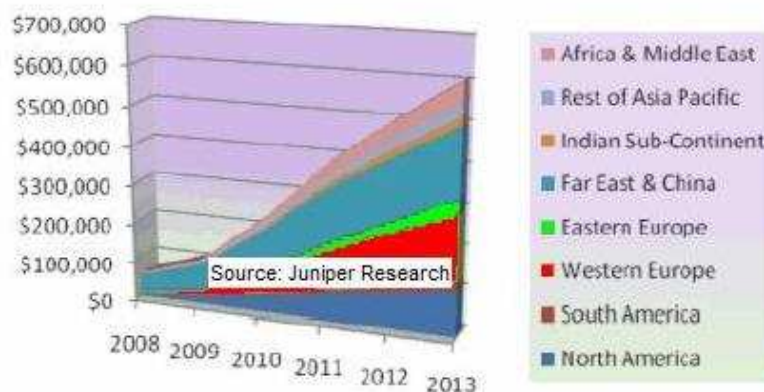
Konsultacijos išvadose buvo pažymėta, kad elektroninės vertės išsaugojimas mobilaus telefono išankstinio mokėjimo kortelėje, kuri naudojama sumokėti už trečios paskirties produktus ir paslaugas iš tikrųjų gali būti pripažinti elektroniniais pinigais [38]. Tačiau išvadose pateikiama ir, kad elektroniniai pinigai nėra sukuriami, kai išankstinės mokėjimo paslaugos vartotojas naudojami savo elektronine pinigine verte per mobiliuosius operatorius įsigydamas trečios paskirties paslaugas, kadangi elektroniniai pinigai sukuriami, kai pinigine vertė išsaugoma išankstinio mokėjimo kortelėje. Toks mokėjimas pripažįstamas kaip mokėjimas už trečios paskirties prekyba, o tai pagal EP direktyvoje esančio elektroninių pinigų apibrėžimo iii punktą (kurią įmonės, kurios nėra emitentai, priima kaip mokėjimo priemonę) galima atlikti [39].

Jau anksčiau nagrinėtame Europos Komisijos vidaus rinkos direktorato EP direktyvos įvertinime taip pat užsimena ir apie mobilius mikro mokėjimus ir išlanksto apmokėtas debetines korteles. Konsultacinio pobūdžio įvertinime šios paslaugos apibūdinamos taip:

- Mobiliojo telefono mikro mokėjimai: šie produktai paprastai leidžia klientams siųsti ir gauti pinigus naudojantis savo mobiliaisiais telefonais, taip pat atlikti mokėjimus prekybininkams ir/arba įsigyjant smulkias prekes automatuose, o taip pat perkelti iš vienos sistemos į kitą skaitmeninius duomenis. Mokėjimai yra atliekami naudojant išankstinio apmokėjimo lėšas, kurios gaunamos iš mobiliojo ryšio operatoriaus, bet per tam tikrą sąskaitą, kuri galima toje įstaigoje, kuri į apyvartą paleidžia elektroninius pinigus. Tai būtų *Grandy* (Vokietijoje) ir *Luup* (Norvegijoje).
- Išankstinio apmokėjimo debetinės kortelės: mokėjimo kortele modelis leidžia naudoti įvairių tipų išankstinio mokėjimo korteles, kurios yra tokių pačių galimybių, kaip ir internetinės kortelės, bet atitinka elektroninius pinigus, kadangi jie yra iš anksto sumokėti. Šios kortelės pirmiausia yra naudojamos namų ūkiuose, kurie neturi sąskaitos banke. Jas į apyvartą išleidžia EPI (pvz., *PrePay Technologies Ltd*, JK), taip pat ir kredito institucijos (pvz., *MASTERCARD Cashplus* kortelė JK) [40, P. 30-31].

Šiuo metu mobilių mokėjimų rinka vis dar yra atvira daugumai elektroninių pinigų leidėjų

(pvz., mobilaus ryšio operatoriams, bankams ir kt.). Šie mokėjimai dar tik pradeda atrasti savo vietą mokėjimų sistemoje. Tikėtina, kad ateityje atsiras vis daugiau naujų paslaugų ir prekių, kurias bus galima įsigyti atliekant transakciją mobiliuoju telefonu. 6 diagramoje, remiantis *Jupiter Research* [45] duomenimis, pateikiamas pasaulinis mobilių mokėjimų rinkos augimas 2008-2013 metais. Europoje prognozuojama apyvarta 2013 m. turėtų viršyti 300000 milijonų USD. Remiantis tokiomis augimo tendencijomis galime teigti, kad mobilūs mokėjimai, tai ateities mokėjimai.

6 diagrama. Pasaulinės mobilių mokėjimų rinkos augimo tendencijos milijonais JAV dolerių, pagal atskirus regionus 2008-2013 m. [45].

2.7.1. Mobilūs mokėjimai Vokietijoje

Vokietijoje EP direktyva 2002 m. liepos 1 d. buvo įgyvendinta Ketvirtajame finansinės rinkos rėmimo įstatyme [41]. Elektroniniai mokėjimai taip pat yra įtvirtinti Šeštajame Bankų įstatymo pakeitime [49]. Išankstinio mokėjimo kortelių rinkai suteikiamos nuolaidos skatinant operacijas išankstinio mokėjimo kortelėmis, tik jeigu nurodomas išankstinio mokėjimo kortelių platinimas ir jų ribotas naudojimas trukdytų veikti mokėjimų sistemai. Po Europos pinigų instituto rekomendacijų išankstinio mokėjimo kortelių ir tinklo pinigų verslo subjektams pradėta taikyti protinga priežiūra, kuri įtvirtinta Senojo Bankų įstatymo 1(1) skyriaus 2 dalies 11 ir 12 sakiniuose.

Po EP direktyvos perkėlimo į Vokietijos įstatymų sistemą buvo sukurtos naujo tipo kreditinės institucijos, kurios pačios gali išleisti elektroninių mokėjimų vienetus. Išankstinio mokėjimo kortelių ir tinklo pinigų verslai buvo sujungti ir nuo to laiko vadinami elektroninių pinigų verslu. Mokėjimų praktika parodė, kad nėra būtinybės atskirai traktuoti šiuos du skirtingo verslo tipus ir tai įtvirtinta Senojo Bankų įstatymo 1(1) skyriaus 2 dalies 11 sakinyje.

Vokietijoje nėra specialiųjų teisės normų, kurios leistų atskirti mokėjimų sistemas įgyvendinamas mobiliaisiais telefonais ir kitų įrenginiais. Tačiau įmonėms, kurios teikia pinigų

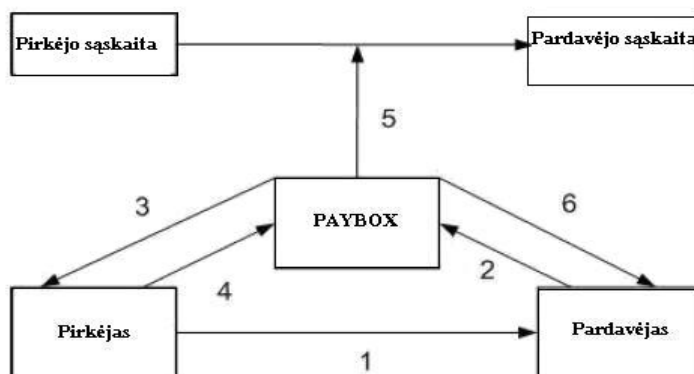
pervedimo paslaugas reikia turėti licenciją ir tai įtvirtinta Bankų įstatymo 1(1) skyriaus 2 dalies 6 sakinyje [48, P. 72-73]. Federalinė finansų priežiūros tarnyba ir Bundesbankas individualiai peržiūri kiekvieną naują sistemą ir įsitikina ar pinigų pervedimo paslauga yra įtraukta.

Pirmoji mobilių mokėjimų sistema Vokietijoje atsirado 2003 m. pradžioje, kuomet *Paybox solutions AG* pradėjo veikti kaip naujos paslaugos teikėjas, kuris teikia ir plėtoja mokėjimus taikomus telekomunikacijos kompanijų mobiliosioms paslaugoms, vietiniams mokėjimams ir bankiniams mokėjimams atlikti. Šiuo metu *paybox* sistema jau neveikia, dėl mažo jos teikiamų paslaugų naudojimosi šalyje. Tačiau šį verslą toliau perėmė vienas iš Vokietijoje veikiančių mobilių paslaugų operatorių - *Moxmo* [48, P. 69].

Pagal *paybox* mokėjimo modelį vartotojai gali pervesti pinigus vienas kitam. Tiesiog pinigų siuntėjui reikia paskambinti į *paybox* ir įvesti savo *paybox* PIN kodą, pinigų gavėjo mobilaus telefono numerį ir taip sąskaita yra papildoma. Šis leidimo procesas yra naudojamas tradiciniams tiesioginio debeto mokėjimams atlikti iš einamosios pirkėjo sąskaitos [35].

Standartinė mokėjimų transakcija naudojantis *paybox* modeliu (7 schema) atrodo taip:

1. Pirkėjas duoda savo mobilaus telefono numerį prekybininkui.
2. Prekybininkas persiunčia gautą telefono numerį į *paybox*, kartu nuroydamas prekės ar paslaugos kainą.
3. *Paybox* skambina pirkėjui ir balso žinute paklausia ar galima pradėti vykdyti mokėjimą.
4. Pirkėjas pradeda mokėjimą įvesdamas savo PIN.
5. *Paybox* informuoja *Deutsche* banką apmokėti mokėjimą per tradicinę mokėjimų sistemą (tiesioginis debetas).
6. Transakcija yra patvirtinam automatinu balso pranešimu ar trumpąja tekstine žinute SMS (angl. *short message service*) [34, p. 30].

7 **schema.** Standartinė mokėjimų transakcija naudojantis *paybox* modeliu [47, P. 10].

Kitas mobilių mokėjimų modelis Vokietijoje vadinamas *Street Cash*. Leipcige atsiradusi mokėjimo sistema paremta mobiliomis trumposiomis tekstinėmis žinutėmis ir gali būti naudojama su visais mobiliaisiais telefonais, kuriuose įdiegta ši paslauga. Pati sistema skiriasi nuo *paybox*, kadangi *Street Cash* nėra atskiros mobilaus mokėjimo procedūra, bet yra integruota į daugialypę mokėjimo platformą, kuri vadinasi *powercash21*. *Street Cash* leidžia sąskaitas apmokėti per trumpąsias tekstines žinutes. Ši paslauga yra užkoduojama per GSM (angl. *Global Standard for Mobile Communications*) tinklą ir saugiai siunčiama, tokiu būdu mokėtojo asmeniniai duomenys pagrindinės mokėjimo transakcijos metu saugiai perduodami [48, P. 69].

2.7.2. Mobilūs mokėjimai Belgijoje

Belgijoje teisinis pagrindas mobiliems mokėjimams yra įtvirtintas 2002 m. liepos 17 d. įstatyme dėl transakcijų vykdomų įrenginiais skirtais atlikti elektroninių pinigų perdavimus. EP direktyva yra įgyvendinama 2003 m. vasario 25 d. priimtame papildomame įstatyme, kuriame įtvirtinama galimybė vykdyti elektroninių pinigų emitentų verslo ekonominę priežiūrą didesnę dėmesį skiriant elektroniniams pinigams [48, P. 27-28].

2003 m. vasario 25 d. įstatymas dėl elektroninių pinigų emitentų, suteikia galimybę nebankiniams elementams leisti elektroninius pinigus, bet tik esant specialioms sąlygoms. Elektroninių pinigų emitentams taikoma tokia pati priežiūra, kaip ir tradicinėms kredito institucijoms. Tokiu būdu elektroninių pinigų emitentams apribojami veiksmai, kurių jie gali imtis. Priežiūra netaikoma EPĮ kurios elektroninius pinigus naudoja tik savo organizacijos viduje, kurioje maksimalus kiekis elektroninių pinigų neviršija 5 milijonų EUR sumos.

Pirmasis mobilių mokėjimų modelis Belgijoje pradėtas įgyvendinti 2002 m. vasario mėnesį, kuomet *Proximus* (vienas iš Belgijoje veikiančių mobilaus ryšio operatorių) išleido išankstinio mokėjimo kortelę „*Pay&Go*“ skirta *Fortis* banko klientams. Šios paslaugos vartotojams buvo suteikta galimybė naudojantis savo mobilaus telefono išankstinio mokėjimo kortele prisijungti prie *Fortis* banko sąskaitos [48, P. 25].

Kitas Belgijoje veikiantis mobilių mokėjimų modelis vadinamas *Banksys*. 2003 m. internete veikęs mokėjimų modelis, kuris vadinosi *Internet-based banxafe* buvo pritaikytas ir mobilių paslaugų vartotojams, bei pavadintas *mobile banxafe*. *Banksys* pirmasis pritaikė *mobile banxafe* galimybes išankstinio mokėjimo kortelių vartotojams. Šiomis galimybėmis galėjo naudotis

tik *Mobistar* (Belgijoje veikiantis mobilus ryšio operatorius) klientai, kurie galėjo atlikti mokėjimus tik pagal elektroninį modelį verslas-vartotojui (B2C) [48, P. 25].

2.7.3. Mobilūs mokėjimai Lietuvoje

2003 m. birželio mėn. buvo priimta nauja Mokėjimų įstatymo redakcija, kurioje, remiantis EP direktyva buvo įtvirtinti ir reikalavimai elektroniniams pinigams. Šis įstatymas gali būti taikomas ir emitentams, kurie leisdami elektroninius pinigus naudoja mobilus mokėjimo modelius. Įstatyme įtvirtinti minimalus saugumo reikalavimai ir vartotojų apsaugos priežiūra. 2003 m. EP direktyva buvo perkelta į Lietuvos įstatymine bazę ir nuo tada elektroninių pinigų apibrėžimas imtas naudoti Lietuvoje. Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 6 punkte elektroniniai pinigai apibrėžiami, kaip „piniginė vertė, kaip naudotojo reikalavimo kredito įstaigai išraiška, saugoma kredito įstaigos išleistoje priemonėje (kortelės, kompiuterio ar kitos įrangos atmintyje). Panaudojus tapatybės patvirtinimo priemonę, jie gali būti panaudoti mokėjimams bet kuriam gavėjui, galinčiam priimti tokius mokėjimus, ir (ar) naudotojui gryniesiems pinigams gauti“. Lietuvos bankas šiuo metu neplanuoja leisti elektroninių pinigų. Lietuvoje vis dar nėra nė vieno elektroninių pinigų emitento.

Lietuvos bankas kontroliuoja elektroninių pinigų leidimą Lietuvoje. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme [1] 2 straipsnio 7 punkte įtvirtinta specializuoto banko sąvoka, kurioje teigiama, kad tai „Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuriai išduota licencija suteikia teisę teikti vieną ar kelias šio straipsnio 6 dalies 1–3 punktuose (kuriose įvardinta: 1) indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimas iš neprofesionalių rinkos dalyvių; 2) pinigų pervedimas; 3) elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas) nustatytas, tačiau ne visas, licencines finansines paslaugas, ar išduota licencija yra apribotas asmenų, kuriems gali būti teikiamos licencinės finansinės paslaugos, ratas“.

Lietuvoje mobilus mokėjimo modeliai pasižymi dideliu konkurencingumu mažoje šalies rinkoje ir šiuo metu specialios priežiūros šiam besiplėtojančiam sektoriui didelės būtinybės nėra, kadangi mokėjimai atliekami tik mažomis sumomis iki 10 litų. Stambesnius mokėjimus galima atlikti tik per mobilų telefoną naudojantis elektroninės bankininkystės paslaugomis. Šių paslaugų teikėjai yra kreditinės institucijos, o jų priežiūrą atlieka Lietuvos bankas [48, P.106].

Pirmąjį mobilių mokėjimų modelį Lietuvoje įgyvendino UAB „Verozona“. 2002 m. ši įmonė pradėjo keisti savo darbo profilį, pastebėjusi dar tik augančią mobilių mokėjimų sritį. Šiai veiklai įmonė pradėjo naudoti savo naują prekės ženklą „Vero Mobile“. Netrukus su visais Lietuvos mobilus ryšio operatoriais buvo sudarytos sutartys dėl trumpųjų padidinto tarifo numerių nuomos

bei WAP (angl. *wireless application protocol*) apmokestinimo. Šiuo metu įmonė yra didžiausias tokių paslaugų teikėjas Lietuvoje. Šiomis paslaugomis naudojasi tokios daugiausiai lankytojų Lietuvoje pritraukiančios internetinės svetainės, kaip www.delfi.lt, www.draugas.lt, www.skelbiu.lt, www.taiparbane.lt ir kt. Paslaugos teikiamos 24 val. per parą, SMS ir WAP apmokestinimo tarifai siekia nuo 0,5 Lt iki 10 Lt Lietuvoje, įmonė tai pat teikia WAP apmokėjimo paslaugas Latvijoje ir Estijoje. Greitu laiku planuoja pasiūlyti SMS apmokestinimą Latvijoje ir Lenkijoje [50].

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme yra įtvirtinta tik mokėjimo sąvoka, nors senesnėje šio įstatymo redakcijoje buvo ir atsiskaitymo sąvoka. Pagrindinis skirtumas tarp mokėjimo ir atsiskaitymo apibrėžimų yra tam tikro įsipareigojimo buvimas. Įsipareigojimas nėra būtinas mokėjimo sąvokos elementas. Tuo tarpu atsiskaitymo apibrėžime šis elementas visada siejamas su tam tikro įsipareigojimo vykdymu. Pagal tai galima teigti, kad mokėjimo ir atsiskaitymo sąvokos nėra tinkamai atskirtos Lietuvos teisės doktrinoje.
2. Alternatyvūs atsiskaitymai elektroninėje erdvėje apibrėžiami kaip atsiskaitymai, kurie vykdomi ir apdorojami elektroniniu būdu, naudojant modernias informacinių technologijų priemones. Europos Sąjungos teisės aktuose elektroninio atsiskaitymo sąvoka nėra pateikiama, o naudojamas elektroninio mokėjimo terminas, kuris suprantamas kaip lėšų (negrynųjų pinigų) pervedimo veiksmas elektroniniu būdu ir siejamas su tam tikro įsipareigojimo būvimu.
3. Europos Sąjungos teisės aktai skirtingai interpretuoja dabartines alternatyvias mokėjimo priemones. Mokėjimams, kurie atliekami kortelėje laikomais ar serveryje esančiais elektroniniais pinigais tiesiogiai taikoma Elektroninių pinigų direktyva (2000/46/EB). Tuo tarpu mokėjimams, kurie atliekami mobiliaisiais telefonais ar pažangiomis kortelėmis, skirtomis mokėti už viešojo transporto paslaugas, Europos Sąjungos valstybės taiko skirtingą elektroninių pinigų interpretavimą.
4. Sparčiai plintant alternatyvioms mokėjimo sistemoms elektroninėje erdvėje, didėja ir pinigų plovimo rizika. Europos Sąjunga siekdama sumažinti šį reiškinį priėmė reglamentą Nr. 1889/2005 dėl grynųjų pinigų, įvežamų į Bendriją ar išvežamų iš jos, direktyvas 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos ir jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui bei 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas. Tačiau, vis tiek egzistuoja pinigų plovimo reiškinys. Tai atsiranda dėl neatsekamumo, mokėjimų mobilumo, tarpininkų nebuvimo. Elektroniniai pinigai jau nematerializuoti, egzistuoja visiškas privatumas, atliekamų operacijų greitis nepalieka jokių galimybių fiksuoti pažeidimus. Tokiu būdu informacinės technologijos suteikia nusikaltėliams galimybę užsiimti tuo saugioje vietoje.
5. Elektroninių pinigų direktyvos nuostatose nepateikiama, kokios vertės sandoriai gali būti atliekami elektroniniais pinigais, taip pat nenumatytas šių pinigų galiojimo terminas. Todėl galima daryti išvadą, kad valstybės narės įgyvendindamos šios direktyvos nuostatas vidaus

teisėje turi teisę nustatyti reikalavimus elektroninių pinigų galiojimo terminui ir atliekamų mokėjimų maksimaliam dydžiui.

6. Iškilus diskusijoms dėl mobilaus ryšio operatorių teikiamų paslaugų, kurios tiesiogiai nesusijusios su jų atliekamomis funkcijomis, Europos Komisija 2004 m. išleido Konsultaciją dėl Elektroninių pinigų direktyvos pritaikymo mobiliesiems operatoriams, kurioje išaiškino, kad tik išankstinio mokėjimo paslaugoms gali būti taikoma EP direktyva. Tačiau išvadose paliekamas dvejopas išankstinio mokėjimo paslaugų prilyginimo elektroniniams pinigams aiškinimas. Tokiu būdu Europos Sąjungos valstybėms paliekama galimybė skirtingai interpretuoti mobilių operatorių teikiamas išankstinio mokėjimo paslaugas.
7. Išnagrinėjus mobilių mokėjimų teisinį reglamentavimą ir veikiančius mobilių mokėjimų modelius Vokietijoje, Belgijoje ir Lietuvoje, galime teigti, kad taikomas skirtingas teisinis šių paslaugų reglamentavimas. Vokietijoje atliekant piniginius pavedimus, tame tarpe ir naudojant mobilius mokėjimus, būtina turėti licenciją. Belgijoje taikoma panaši priežiūra, tačiau paliekama išimtis elektroninių pinigų įstaigoms, tame tarpe ir mobiliesiems operatoriams, kurie elektroninius pinigus naudoja tik savo organizacijos viduje, kurioje maksimalus kiekis elektroninių pinigų neviršija 5 milijonų EUR sumos. Lietuvoje specialios priežiūros mobiliems mikro mokėjimams, kuriuos įgyvendina ir mobilūs operatoriai, nėra, kadangi mokėjimai atliekami tik mažomis sumomis iki 10 litų. Stambesnius makro mokėjimus galima atlikti mobiliuoju telefonu naudojantis elektroninės bankininkystės paslaugomis. Šių paslaugų teikėjai yra kreditinės institucijos, kurių priežiūrą užtikrina Lietuvos bankas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. IX-2085.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. VIII-1864.
3. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. IX-2135.
4. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753.

Europos Sąjungos teisės aktai

5. Commission Recommendation 87/598/EEC of 8 December 1987 on European Code of Conduct relating to electronic payment (Relation between financial institutions, traders and service establishments, and consumers) // Official Journal L 365, 24.12.1987, P. 0072-0076.
6. Commission Recommendation 88/590/EEC of 17 November 1988 concerning payment systems, and in particular the relationship between cardholder and card issuer // Official Journal L 317, 24.11.1988, P. 0055-0058.
7. Commission Recommendation 97/489/EEC of 30 July 1997 concerning transactions by electronic payment instruments and in particular the relationship between holder and issuer (Text with EEA relevance) // Official Journal L 208, 2.8.1997, P. 0052-0058.
8. Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of financial system for the purpose of money laundering // Official Journal L 166, 28.6.1991, P. 0077-0083.
9. Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions // Official Journal L 126, 26.5.2000, P. 0001-0059.
10. Directive 2000/28/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 amending Directive 2000/12/EC relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions // Official Journal L 275, 27.10.2000, P. 0037-0038.
11. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions // Official Journal L 275, 27.10.2000, P. 0039-0043.

12. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications) // Official Journal L 201, 31.7.2002, P. 0037-0047.
13. Directive 2006/24/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the retention of data generated or processed in connection with the provision of publicly available electronic communications service or of public communications networks and amending Directive 2002/58/EC // Official Journal L 105, 13.4.2006, P. 0054-0063.
14. Regulation (EC) No 2560/2001 of European Parliament and of the Council of 19 December 2001 on cross-border payments in euro // Official Journal L 344, 28.12.2001, P. 0013-0016.
15. Regulation (EC) No 1889/2005 of European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on controls of cash entering or leaving the Community // Official Journal L 309, 25.11.2005, P. 0009-0012.

Specialioji literatūra

Vadovėliai ir įvairios knygos

16. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
17. Prapiestis J. Namų advokatas. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
18. Vaškelaitis V. Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2001.
19. Vaškelaitis V. Pinigai: pinigų politika ir jos priemonės. Vilnius: Mokslo tyros institutas, 2006.
20. Vitkevičius P. Tarybinė civilinė teisė. Antra dalis. Vilnius: Mintis, 1988.
21. Žeruolis J. Tarybinė civilinė teisė. Antra dalis. Vilnius: Mintis, 1977.

Žodynai

22. Black's Law Dictionary: Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern. Sixth edition. St. Paul, Minn. West Publishing Co., 1990.
23. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
24. Dictionary of Information Technology. Second edition. Peter Collin Publishing, 1997.

Moksliniai straipsniai

25. Adrian, B. Overview of the Mobile Payments Market 2002 through 2007, Gartner Research, Stamford, CT, 2002.
26. Bailly, L.; Van der Lande, B. Breakthroughs in the European Mobile payment market, White paper, Atos Oringin, 2007.
27. Chakravorti, S. and Lubasi, V. "Payment instrument choice: the case of prepaid cards". Economic Perspectives, 2nd quarter, 2006, P. 29-43.
28. Civilka M. Elektroniniai atsiskaitymai. Vilnius, 2002.
<<http://www.itc.tf.vu.lt/mokslas/E-atsiskaitymai.pdf>> (2008-12-14).
29. Goldfinger C. Secure Electronic Payment on the Internet. Position Paper. Brussels, September 1, 1999.
<http://europa.eu.int/ISPO/fing/archives/presentations/e_payments_sep1_1999.doc> (2008-12-14).
30. Likienė, A. Elektroniniai pinigai Europos Sąjungoje // Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: bankininkystė ir finansai. Nr. 1. 2001, P. 71-80.
<http://www.lb.lt/lt/leidiniai/integracija2001_1/i01-1_71.pdf> (2008-12-14).
31. Mallat, N.; Rossi, M.; Tuunainen, V. K. Mobile Banking Services. Commun ACM 47, 5 May 2004, P. 42-46.
32. Markovas P. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais // Justitia. Nr. 3. 2000. P. 23-25.
33. Markovas P. Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais // Justitia. Nr. 4-5. 2000. P. 34-36.
34. Ondrus, J. Mobile Payments: A Tool Kit for a Better Understanding of the Market, Ecole des Hautes Etudes Commerciales, Université de Lausanne, 2003.
35. Strobom, K.; Heitmann, A.; Leibold, K.; Frank, G. Internet payments in Germany: a classificatory framework and empirical evidence. Journal of Business Research 57, 2004, P. 1431-1437.
36. Van Bossuyt, M and Van Hove, L. Mobile payment models and their implications for NextGen MSOs. Journal of policy, regulation and strategy 9, 5, August 2007, P. 34.
37. Varshney, U.; Veller, R. Mobile commerce: Framework, applications and networking support. Mobile Networks and Applications 7, 3, June 2002, P. 185-198.

Europos Komisijos rekomendacijos

38. Application of the E-money Directive to mobile operators, Consultation paper of DG Internal Market, July 20, 2004, P. 6-8.
39. Application of the E-money Directive to mobile operators, Guidance note from the Commission services, 2004.
40. Evaluation of the E-money Directive (2000/46/EC) for The DG Internal Market, February 17, 2006.

Kiti informacijos šaltiniai

41. Amendments to the Banking Act caused by the Fourth Financial Market Promotion Act, Deutsche Bundesbank, October 2002, P.15-29.
<http://www.bundesbank.de/download/volkswirtschaft/mba/2002/200210_en_bundesbankact.pdf> (2008-12-14).
42. Blue book, European Central Bank.
<<http://www.ecb.int/paym/market/blue/html/index.en.html>> (2008-12-14).
43. Butkevičius, L. Elektroniniai atsiskaitymai: teisinio reglamentavimo problemos ir ateities perspektyvos Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikoje. Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2003.
44. Laurinaitis, M. Elektroniniai pinigai. Teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2004.
45. Mobile payment markets strategies & forecasts 2008-2013. Juniper research, 2008.
<<http://www.dri.co.jp/auto/report/juniper/junmobilepay08.htm>> (2008-12-14).
46. Opinion of the European Central Bank on electronic money and on credit institutions. European Central Bank. January 18, 1999.
47. Santolana, O. Research Seminar in Telecommunications Business, 2008, P. 10.
<<http://www.tml.tkk.fi/Opinnot/T-109.7510/2008/Mobpay2.pdf>> (2008-12-14).
48. Survey of developments in electronic money and internet and mobile payments. Bank for international settlements, 2004.
49. The Sixth Act Amending the Banking Act, Deutsche Bundesbank, 1998, P. 59-70.
<http://www.bundesbank.de/download/volkswirtschaft/mba/1998/199801mba_art05_6bankact.pdf> (2008-12-14).
50. Vero mobile. <http://www.veromobile.eu/lt/about_vero/pagrindinė_informacija> (2008-12-14).

SANTRAUKA

ALTERNATYVIOS ATSISKAITYMŲ SISTEMOS ELEKTRONINĖJE ERDVĖJE, JŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SAJUNGOJE

Reikšminiai žodžiai: elektroniniai pinigai, elektroniniai mokėjimai, mobilieji mokėjimai, išankstinio mokėjimo kortelė, mobiliųjų mokėjimų modelis.

Magistrinio darbo santraukoje trumpai apžvelgiami pagrindiniai klausimai bei sąvokos, kurie ir nagrinėjami pačiame darbe.

Alternatyvūs atsiskaitymai elektroninėje erdvėje šiuo metu yra vienas įdomiausių elektroninės komercijos klausimų. Sparčiai augant elektroniniams atsiskaitymams Europos Sąjungoje, susiduriama su problema – teisiniu reglamentavimu, kurį reikia pritaikyti ir elektroninei erdvei. Gyvendami informacinių technologijų ir žinių visuomenės amžiuje, kur internetas, mobiliosios technologijos neturi sienų ir griaua nusistovėjusią teisinę tvarką, susiduriame su būtinybę priimti naujus teisės aktus.

Magistriniame darbe atskiriamos mokėjimo ir atsiskaitymo sąvokos, mokėjimų ir atsiskaitymų teisiniai santykiai, pateikiamas šių sąvokų elektroninėje erdvėje teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktuose.

2000 m. Europos Sąjungai priėmus Elektroninių pinigų direktyvą (2000/46/EB) po 5 metų Europos Komisijos iniciatyva buvo atliktas išsamus direktyvos vertinimas. Remiantis šiuo vertinimu darbe apžvelgiami pagrindiniai šio vertinimo kriterijai, įvertinama elektroninių pinigų rinka, apžvelgiamos Europos Sąjungoje veikiančios elektroninių pinigų sistemos.

Spartus alternatyvių atsiskaitymo sistemų elektroninėje erdvėje plitimas neatsiejamas ir nuo pinigų plovimo bei padirbinėjimo reiškinių. Darbe apžvelgiami pagrindiniai Europos Sąjungos teisės aktai skirti šių reiškinių prevencijai ir užardymui.

Po Elektroninių pinigų direktyvos įsigalioji iškilo nemažai diskusijų, kad mobilus ryšio operatorių leidžiamos išankstinio mokėjimo kortelės gali būti vertinimas, kaip elektroniniai pinigai. 2004 m. Europos Komisijos vidaus rinkos direktoratas pateikė konsultaciją, dėl Elektroninių pinigų direktyvos taikymo mobilus ryšio operatoriams. Remiantis konsultacija ir pateikiamas mobilus ryšio operatorių išankstinio mokėjimo kortelių ir elektroninių pinigų vertinimas.

Mobilūs mokėjimai – tai viena sparčiausiai augančių alternatyvių atsiskaitymo sistemų elektroninėje erdvėje. Darbe pateikiama šių atsiskaitymų samprata ir teisinis reglamentavimas Vokietijoje, Belgijoje ir Lietuvoje. Taip pat pateikiami šiose šalyse veikiantys mobilių mokėjimų modeliai.

Pagrindinis šio darbo tikslas yra atskleisti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje instituto turinį ir pateikti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje teisinį reglamentavimą, didesnę dėmesį skiriant mobiliems mokėjimams Europos Sąjungoje, tai pat ir Lietuvoje, kaip vienoje iš Bendrijos narių.

Tikslui pasiekti, šiam darbui keliami uždaviniai:

- 1) išanalizuoti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje teisinį reglamentavimą Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, kaip vienoje iš Bendrijos narių;
- 2) išanalizuoti alternatyviems atsiskaitymams elektroninėje erdvėje skirtas Europos Sąjungos teisės normas;
- 3) pateikti alternatyvių atsiskaitymų elektroninėje erdvėje teisinio reglamentavimo modelius ir pavyzdžius pasirinktose Europos Sąjungos šalyse, remiantis mobilių mokėjimų, kaip vienos iš alternatyvių atsiskaitymo sistemų elektroninėje erdvėje, pavyzdžiu.

SUMMARY

ALTERNATIVE SETTLEMENT SYSTEMS IN THE ELECTRONIC ENVIRONMENT AND THEIR LEGAL REGULATION IN THE EUROPEAN UNION

Keywords: e-money, e-payments, mobile payments, pre-paid card, mobile payment model.

The summary of the thesis provides an overview of the main questions and concepts analysed in this work.

Nowadays alternative settlements in the electronic environment are one of the most interesting issues in the area of electronic commerce. Since electronic settlements are rapidly growing in the European Union, certain problems arise, one of them being legal regulation, which must be adapted to the electronic environment. We live in the era of information technology and knowledge society, where internet and mobile technologies have no borders and have the impact on the existing legal order. Consequently, it is essential to introduce a new legislation.

This thesis covers differentiation between such concepts as payment and settlement, legal relationship between payments and settlements and their legal regulation in the electronic environment of the European Union and Lithuania.

In 2000 the E-Money Directive (2000/46/EC) was adopted and 5 years later the European Commission presented a comprehensive assessment of this Directive. With regard to this assessment, this work examines its main criteria, evaluates the e-money market and discusses the major electronic money systems in the European Union.

The rapid spread of alternative settlement systems in the electronic environment is closely linked to money laundering and falsification. In this work the key legislation of the European Union addressing the prevention of money laundering and falsification are reviewed.

After the entry into force of the E-Money Directive, certain authorities concluded that prepaid cards issued by mobile operators could be treated as the e-money. In the Consultation paper of Directorate General for the Internal Market on the Application of the E-Money Directive to mobile operators, which was published in 2004, mobile operators' prepaid phone cards and e-money were assessed.

Mobile payments are one of the most rapidly growing alternative settlement systems in the electronic environment. Thus this work provides for the concept of mobile payments and their legal

regulation in Germany, Belgium and Lithuania. It also introduces the main mobile payment models in these Member States.

The purpose of this work is to disclose the content of institute for the alternative settlements in the electronic environment, in particular mobile payments in the European Union and Lithuania, as one of the Community member states, and to present their legal regulation.

In order to meet the aim of the thesis, the following tasks will be included:

- 1) analysis of the legal regulation of the alternative settlement systems in the European Union and in Lithuania, as one of the Community member states;
- 2) analysis of the European Union legislation regarding the alternative settlements in the electronic environment;
- 3) provision of the legal regulation models for the alternative settlements in the electronic environment, together with the examples from the EU member states that have been chosen, on the basis of mobile payments – one of the alternative settlement systems in the electronic environment.